

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Філологічний факультет
Кафедра української літератури

**ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА МЕЛЬНИЧУКА:
ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ ТА ДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ**

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 2 курсу, 201 групи
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова та література)»
Мицкан Віта Петрівна

Науковий керівник:

кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української літератури
Мальцев В. С.
Рецензент _____

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри № _____

Протокол № _____ від _____ 2023 р.

Завідувач кафедри _____ к.ф.н., доцент Мальцев В.С.

Чернівці – 2023

Анотація

Мицкан В. „Творчість Тараса Медльничука: літературознавчий та дидактичний аспекти”. Спеціальність – 014 „Середня освіта (Українська мова та література)”. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2023.

В роботі окреслено життєво-творчий шлях, досліджено поетичну творчість Тараса Мельничука. Зокрема, проаналізовано його вірші, що увійшли до збірок “Перша зустріч” (колективна збірка, в якій було вміщено добірку віршів Т. Мельничука під назвою “Світаю, росту, променюсь”), “Несімо любов планеті” (перша самостійна збірка, 1967 р.), „Із-за ґрат” (1982 р., Торонто; вийшла без згоди автора), „Князь роси”, “Строфи із Голгофи”. Визначено ідейно-тематичний рівень, мотиви лірики, частково проаналізовано елементи поетики. Подано методичні рекомендації до вивчення творчості поета в закладах загальної середньої освіти.

Ключові слова: Тарас Мельничук, поезія, лірика, мотив, проблема, дисидент.

Mytskan V. "Taras Melnychuk's works: literary and didactic aspects". Specialty - 014 "Secondary Education (Ukrainian Language and Literature)". Chernivtsi National University named after Yury Fedkovich. Chernivtsi, 2023.

The paper outlines the life and creative path of Taras Melnychuk, examines his poetic works. In particular, his poems included in the collections "The First Meeting" (a collective collection that included a selection of Melnychuk's poems entitled "I Shine, I Grow, I Radiate"), "Let's Bring Love to the Planet" (the first independent collection, 1967), "From Prison" (1982, Toronto; published without the author's consent), "Prince of Dew", "Stanzas from Golgotha" are analyzed. The ideological and thematic level, motives of the

lyrics are determined, elements of poetics are partially analyzed. Methodical recommendations for studying the poet's work in general secondary education institutions are presented.

Key words: Taras Melnychuk, poetry, lyrics, motive, problem, dissident.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Мицкан В.П.

ЗМІСТ

Вступ	5
Розділ I. Рання творчість Тараса Мельничука	8
Розділ II. „Голос із-за ґрат” (творчість після арешту)	27
Розділ III. Повернення на волю	42
Розділ IV. Методичні рекомендації до вивчення творчості Тараса Мельничука в ЗЗСО	70
Висновки	80
Список використаної літератури	82
Зміст	70

ВСТУП

Якщо ти молодий, то в душі твоїй б'є джерело поезії. І ти вбачаєш ту поезію в усьому і всюди, куди не кинеш оком: і в посмішці хлопця чи дівчини, і в праці, і в навчанні. І серце, здається, б'ється в унісон вічним ритмам природи.

У природі – світ істини: він приваблює, як приємна протилежність світу привидів і брехні, в якому людина, зазвичай, живе, сама того не усвідомлюючи.

Молодість – час, коли все так швидко обертається. І так повільно. Час, коли думка прагне до істини, світоч якої так часто обплітає руку того, хто її несе. Та хто в молодості думає про це? Живи, як пишеш, і пиши, як живеш, інакше всі відлуння ліри твоєї будуть фальшиві.

І кожен хоче виразити своє захоплення життям. І кожен виражає його, як може: один – словом, інший – піснею, а третій – просто мріями.

Тарас Мельничук усією своєю суттю поринув у глибини поезії (любов і біль у найчистішому втіленні).

З чим порівняти мову в устах людини? Це ключ від скарбниці. Коли двері закриті, ніхто не може знати, що там: дорогоцінне каміння чи тільки непотрібний мотлох. А коли двері ті вже відімкнуті, але ще тільки ледь прочинені, дивишся – і важко визначити, що там насправді. І страшно помилитись, адже так легко поламати й знищити те, що не набрало ще сили вповні, що слабке ще і кволе. І хоч різниця між поезією й гарними віршами така ж велика, як між пахучим квітником і лавкою парфумера, часто одне сприймають за інше й навпаки, бо немає формули визначення поезії. Є лише наше сприйняття й розуміння. І якщо закон Ньютона для всіх один, то для поезії в кожній людини свої рамки.

У першому розділі ми розглядаємо, як починався його поетичний шлях і в яких умовах відбувалося його становлення. Звернемо увагу на

журналістську діяльність Тараса Мельничука, яка посідає значне місце в житті поета.

Особливе місце у творчості письменника належить поезії років ув'язнення, яка зібрана, по суті, в одну лише збірку “Із-за ґрат”, та й то видана за кордоном і навіть без відома автора. Як він писав ці вірші? В яких умовах народжувались метафори й як потрапляли на волю? Яким було життя поета в ці довгі роки ув'язнення та переслідування, в роки фізичної та моральної наруги над тілом і духом того, хто “росу не ударив і не зламав пасткою крил жодній птасі, жодному звіру й людині” [4, с. 11]. Ці питання висвітлено в II розділі роботи.

III розділ присвячено життю поета після ув'язнення. Особливу увагу звернено на збірку Т.Мельничука “Князь роси”, удостоєну Національної премії України імені Тараса Шевченка.

Актуальність роботи. На перший погляд, дивно, але досі не було створено більш-менш комплексного ані життєпису, ані літературного портрета Тараса Мельничука. Нині наявно чимало статей (як у друкованих, так і електронних джерелах) про поета-дисидента, та переважна більшість із них – це не більше, ніж спроба поверхового чи фрагментарного висвітлення творчості цієї постаті. Ця робота покликана стати однією з чергових сходинок в осягненні постаті Тараса Мельничука. В цьому полягає її актуальність.

Новизна роботи. Кваліфікаційна робота є однією з перших спроб створення літературного портрета Тараса Мельничука.

Об'єктом дослідження стали поетичні твори, що увійшли до поетичних збірок „Несімо любов планеті” (1967), „Із-за ґрат” (1982), „Князь роси (1990).

Предмет дослідження – поетичний світ Тараса Мельничука, зокрема, мотиви лірики, система образів та символів, частково – поетика віршів.

Метою роботи – проаналізувати творчість Тараса Мельничука за

збірками щодо тематики, мотивів та художньо-стильових засобів. Прагнемо здійснити аналіз поетичних творів у взаємозв'язку з фактами біографії поета на тлі історичних і соціальних обставин 50-90-х рр. XX ст.

Реалізація мети передбачає виконання низки **завдань**:

- ознайомитись із біографічними відомостями про поета як джерелом формування його поетичного світу;
- проаналізувати композицію та структуру поетичних збірок Тараса Мельничука;
- здійснити ідейно-тематичний аналіз поетичних творів;
- виділити роль художніх засобів у віршах;
- проаналізувати мотиви лірики Тараса Мельничука.

Теоретичне та практичне значення результатів роботи полягають у тому, що вони можуть стати зручним підґрунтям для подальших досліджень творчості поета-десидента, а також у педагогічній діяльності в ЗЗСО під час вивчення літератури рідного краю, під час позакласної роботи.

Магістерська робота складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури.

Розділ I.

РАННЯ ТВОРЧІСТЬ ПОЕТА

В інтерв'ю, яке Т. Мельничук дав газеті “Вісник Коломиї” в 1991 році, поет говорив, що його тато не хотів, аби він народжувався, але мати наполягла, а вірніше – знайшла відвагу заперечити чоловікові. Так і з'явився в одному з найдавніших українських сіл – Уторопах Косівського району Івано-Франківської області, 20 серпня 1938 року великий український поет. Народився тоді, коли в карпатських селах був звичай хрестити дітей іменами дідів і бабусь або ж на честь святого. А тут вуйна Олена порадила назвати дитину ім'ям Кобзаря. І гуцульському хлопчику дали ім'я Тараса.

Діл (Ділок) – так називався кут в Уторопах, де народився поет, де багато років його батько – Юрій – працював ковалем у кузні.

„Так - було! І кузня кадила урочо
Фіміам не богам, не царям – ковалям,
і крізь ґрати століть дивилася в очі
Прометейовим онукам – нам” [5, с. 318].

Талант – це птах, який гніздиться, де йому сподобається. І цього разу він вирішив оселитися там, де

Роси пахнуть фіалками,
фіолетові роси, і білі,
і (од зорі) червоні.
Роси сяють сонцями,
а не сонця уламками [2, с. 4],

де “збанком сонця п'ють смереки туману біле молоко,” де “... що не хата – то цимбали,” а навколо одвічні гори і “гуцулка древня журними губами співа про Довбуша й червону його барду”.

Про народження людини він сам поетично написав так:

„Промениться земля, промениться
натхнення травою зеленою.
Червоні, жовті і сині птиці –
птиці народження в’ються над нею.
А земля промениться, серцями озвучена,
їй радісно так, мов народжує геніїв” [3, с. 13].

Кожен виносить із свого дитинства щось незабутнє. Яким же воно було в геніального поета? Тарас Мельничук згадує: “Дитинство було поганим. Війна, шанці, німці, москалі, мадьяри. Пам’ятаю, як один мадьяр тицяв мені шоколадку, а я втік від нього. Змалечку я дуже любив дощі. Осінні, літні, весняні. І вічно був мокрий, ще з пастушка. Видно, я ще й людина води. Мама казала: “Ти як кумка”. Це в нас так називають жабцю-джерельничку. В окопах, траншеях було повно каламутної води, і я купався в тих ковбанях. У нашому селі Уторопах ще протікали річечки Уторопець і Доліпотік. Я любив їх страх. Любив вилізти на високе дерево або стояти над прірвою. У річці ловив руками рибу клень у кашцях. Це, знаєш, такі печери у корінняччі старих верб. Я був там заплутався і ледве вибрався. В одній кашиці жив Цмок, який ловив дітей. Я бачив його велику і страшну голову. Тепер уже немає річки Уторопець, колгосп отруїв гнояркою. І Цмока отруїв. Та й не тільки Цмока” [24, с. 10].

З шести років Тарас почав чигати Біблію і, як згадував, мандрував з апостолами древнім світом. А в шостому класі читав Шекспіра, захоплювався театром, мріяв про море, шукав з хлопцями невідомого поета й маляра, що десь ходив горами. “Великою втіхою мого дитинства, – згадував поет, – були книжки. Під піччю горів каганець із гільзи-сорокап’ятки, і я читав Шекспіра. Довкола мене лазять великі чорні таргани, я їх називав “пани в чорних плащах”. Але вони не кусаються і мені затишно в цьому підпіччі. Я переписав у зошит всього “Гамлета”, бо мусив віддати книжку. Читав Біблію і відчував у ній вічну таємницю,

закриту метафору, якої ніколи до кінця не збагнути. Такою ж загадкою віяло й від Шекспіра. Мені так добре було з тими книжками при каганці, я так при звичаївся до тісного затишку, що ніколи б не зміг писати у великій залі” [24, с. 11].

Важко ступав по землі вечір, наче йшов за порадою. Спіткнувся біля Тарасового села й загойдалися вечірні постаті над хатами. Здавалося, ніби під дощовими краплями підскакувало озеро. І до веселки крізь сивий морок все йшло і йшло дитинча, закутане у краплини. Воно хотіло побачити ту веселку зблизька, але не знало, скільки часу до неї треба було йти. І цією веселкою для Тараса Мельничука була література.

Тарас Мельничук почав „мережити” вірші з дев’яти років. І вже тоді він, малий школяр, уперше був „репресований” за них. Брати знайшли в нього вірші, в яких хлопчик бунтував проти них і тата. “Знайшли і давай встидати. Я мусів стояти і слухати. Як вони читають ті вірші у голос. Згоряв од сорому, а втекти не давали” [18, с. 5].

Ріс малий Тарас і дивувався, “скільки високого блакиту / В тобі, світе. Скільки барв, що гаснуть / І грають знов”. І просив Тарас: “Нехай зі мною будуть Твої ніжні дерева – З надією на оранжеве цвітіння”. А навколо все співало: “про волю – птаха, про косу – трава, про горе матері – мальована трембіта... А кожне серце – про Україну”. І серце майбутнього поета повнилося любов’ю до всього рідного і живого.

Швидко минали роки. Сільська десятирічка, робота в Косові в районній газеті, далі Калмикія, Донбас, армія. У 1958 році Тарас Мельничук вступає на філологічний факультет Чернівецького університету. Мабуть, саме тут його поетичний талант почав випростовувати крила. І, здається, це закономірне явище. Новий світ – світ пізнання, світ студентства.

Зараз можемо судити про студентське життя Тараса Мельничука лише зі спогадів окремих людей. Узявши підшивку університетської

багатотиражки “Радянський студент” за 1958-1960 роки, тобто час, коли Тарас Мельничук навчався в університеті, можна все ж за окремими штрихами уявити життя студентської молоді тих часів. Ось кілька моментів.

2 липня 1959 року. Пише О. Бикова, доцент, декан філологічного факультету. Стаття “Кузня кадрів філологів”: “Активно перебудовує свою роботу й філологічний факультет. Він гостинно розкривав свої двері в час прийому для всіх тих, хто любить художнє слово, хто усвідомлює, що слово – велика сила”. Фотографія з підписом: “На філологічному факультеті часто бувають гостями видатні письменники Радянської України”. Поруч – фото, на якому письменники Юрій Збанацький і Платон Воронько зі студентами та викладачами факультету.

22 вересня 1959 року. Фото з підписом: “Студенти філологічного факультету ознайомлюються з експозицією музею імені Юрія Федьковича”.

22 листопада 1960 року. Підсумки конкурсу стіннівок університету. Газета факультету посіла друге місце. Між сатиричними стіннівками друге місце посіла також філфаківська “Колючка”.

У той же час вперше зустрілися в студентській літературній студії Тарас Мельничук та Юрій Терон (пізніше – відома постать на Буковині) головний редактор обласного телебачення). Тарас Мельничук був трохи старшим за своїх однокурсників, уже збагачений життєвим досвідом, набутим у світах. “І, звичайно, що його ставлення до життя, і до поезії зокрема, вже було якесь осмислене на той час, у певному значенні” [28]. Це була абсолютно відкрита людина, тому, мабуть, не можна було не помітити своєрідність і неординарність його особистості. “Прозорий у своїх почуттях”, – як сказав Юрій Терон.

Уже був одруженим і виникало багато життєвих проблем, тим більше, що не був багатим. Але міг поділитися останнім шматком хліба.

Не дивно, що талант розвивався саме в такій людині. Відкриємо “Історію української літератури” будь-якого століття на будь-якій сторінці і впевнимися, що для таланту і його розквіту саме такий ґрунт і потрібен. Талант ніби живиться недоїданнями, недосипаннями, безгрошів’ям, болем і стражданнями. А в Тараса Мельничука була ще й безмежна віра, віра в те, “що ми можемо змінити життя” [28], віра в національну ідею. Може, Чернівецький університет здавався Тарасу Мельничуку (звичайно, йдеться про початок навчання в ньому) саме тим місцем, де ця ідея повинна була б мати підтримку.

16 травня 1959 року. Пише Андрій Недзвідський, доцент Одеського університету. Стаття називається “Давайте дружити!”:

“Великою радістю і честю було для мене виступити з лекціями в Чернівецькому університеті – одному з перших, де пролунала українська мова як викладова, одному з перших, де розпочато було викладання української літератури”.

Ще один однокурсник Тараса Мельничука, Анатолій Радченко, згадує його людиною, “якій світило сонце в обличчя, яка раділа життю” [27]. Був завжди доброзичливий і усміхнений, але досить принциповий. Був здібним і вчився непогано. Ніколи в нього не стояло питання про успішність. А взагалі, це був звичайний хлопець, якому притаманні всі студентські риси. “З Тарасом ми разом навчалися, були друзями, – згадує Анатолій Радченко, – Тарас був один з нас. Він тоді не був тим, ким його тепер робить дехто”. Можливо, це так і є. Чомусь ми завжди робимо людей, які досягають якихось вершин, такими, якими самі хочемо їх бачити і забуваємо (чи відкидаємо) те, що вони, насамперед, такі ж люди, з такими ж думками, почуттями, бажаннями.

“Ми жили звичайним студентським життям, зустрічалися кожен день, разом училися, разом проводили час, ходили на літстудію. Великі пласти світової літератури (культури) перевертали самостійно,” – говорить

далі А. Радченко.

11 вересня 1959 року. Пише М. Ніколаєнко, директор університетської бібліотеки. Замітка “Вас чекають книжки”:

“Бібліотека нашого університету – одна з великих бібліотек [...]. Її книжковий фонд складає більше 1250 тисяч екземплярів книг, журналів та інших видань майже на тридцяти мовах”.

Читали уже багато. “Діставали поетів, яких не було в офіційному списку, – говорить А. Радченко, – Плужника, наприклад, інших, яких тоді не дуже афішували, того ж Бальмонта, Мережковського. Все це поза програмою, бо ми цікавились тоді поезією як такою і для нас це було цікаво”.

Зі слів Ю. Терона дізнаємося, що Сосюра приваблював тоді всіх своєю неординарною поезією, Рильський, ранній Тичина, якого на той час добре знали. Звичайно, що в цьому коловороті пізнання й поезії, і життя формувався Тарас Мельничук як поет і як людина.

Писав вірші. А. Радченко вважає, що “з філологів 50 відсотків пише вірші в студентські роки. Одні з них кращі, другі гірші. Один стає дійсно поетом, а в другого все це проходить, як сінна гарячка, як весна проходить. Це, може, як хвороба віку”.

1 травня 1959 року. Літературна сторінка. Вірші до неї подані членами літературної студії університету. Серед інших читаємо поезії Тараса Мельничука:

Йду в щастя весни,
Весь – вогонь.
В мене деревесна
Твердь долонь.

Поряд, як буки,
Друзів сто.
Руки за руки –

Спинить хто?

Все переможу,
Все знесу.
В весни мов рожу,
Юнь несу.

В буйнім горінні,
В мозолях —
Пустить й в каміння
Корінь — цвях.

Світла, вогненна,
Як любов.
Ніжнозелена,
Сад немов.

Ще й розцвітає,
Наче май.
Ти ж її, краю,
В дар приймай.

Йду в ясні, весни —
У майбуть.
Сяйвом чудесним
Манить путь...

А поряд іще одна:

Не тільки весна у природі,
А й у серці у мене весна,
Гаряча, як сталь у заводі,
Як цвіт черешневий, ясна...
Згадаю з-за моря робочих:
В тюрмі безпросвітній вони...
Як хочу їм дати, як хочу,

Хоч краплю своєї весни!

На третьому курсі Тарас Мельничук несподівано зник з університету. Ніхто з друзів-студентів не знав, куди він подівся. Зник без єдиного слова. Казали, що кудись поїхав.

Тарас справді поїхав. Подався на Криворізький ГЗК, де працював будівельником. Про ці роки життя й творчості поета відомо дуже мало. В передмові до збірки “Із-за ґрат,” що вийшла 1982 року в Канаді, є лише один штрих про цей період: “Працював на будівництві Центрального гірничо-збагачувального комбінату. Тут, правдоподібно, і почав він писати свої перші вірші, з наміром опублікування окремою збіркою” [3, с. 4]. Невідомо, правда, звідки взяті відомості про ці наміри поета. Тому тут можна поставити знак запитання. А щодо перших віршів, то зараз уже відомо, що вони з’явилися ще в роки навчання в університеті.

В цій же збірці є вірш підписаний “Кривий Ріг, 1960”:

Там, у Карпатах, щебету без ліку,
Вірніш сказати: солов’їний сад.
Як будеш їхати сюди, Марійко,
Візьми з собою кілька солов’ят...
Тут піднялись дубки зеленочубі –
Це з тих, що ти прислала жолудів,
Тож не барись, приїдь скоріше, люба,
Я жду – тебе, дубочки – солов’їв [3, с. 19].

Цей вірш вміщений також у колективній збірці “Перша зустріч” 1956 року.

Під деякими віршами також проставлено місце й дату їх написання, але більша частина їх не має таких позначок. Тому й не відомо, де, коли й за яких обставин вони були написані. Можна припустити, що серед недатованих віршів є ще ті, які були створені під час перебування поета на Криворіжжі.

Через деякий час Тарас Мельничук повернувся знову в рідні краї, поновився в університеті, але ненадовго. Цього разу відраховують остаточно за інакодумство.

Далі – редакції газет.

У 1964 році Тарас Мельничук жив у Глибокій на Буковині. Працював у районній газеті, у відділі сільського господарства, отримував сто рублів. А треба було й за квартиру платити, і вдягтися хотілось, та й дружину зодягти. Вирішив підробити копійку, виступати десь із віршами. Поїхав у Чернівці, де відбувався вечір поезії в університеті. У президії сиділи Микола Бурбак (він тоді очолював Чернівецьку письменницьку організацію), Андрій М'ястківський із Києва, з редакції журналу “Дніпро”. Якось вийшло, що в президію посадили й Тараса. Була команда читати по одному віршу. А Тарас Мельничук саме написав велику поему “Осанна” [24, с. 11]. “Беру і читаю. З трибуни. Коли чую, стукають-дзенькають по графіну, мовляв, годі, закінчуй. А із зали кричать: “Хай читає, не затикайте рота!” Читаю далі, аж мені волосся сторчма на голові стає. “Дзень-дзень!” – “Не перебивайте,” – волає зала, і я не зважаю на президію, увійшов в екстаз, читаю на весь голос”, – згадував Тарас Мельничук [24, с. 11].

Дочитав поему і відразу в коридор, відчував, що зрубав під собою гілляку. За Мельничуком вибіг М'ястківський, пропонував надрукувати “Осанну,” але Тарас відмовився. Шкодував пізніше. Поема не збереглася...

Після того виступу викликав Т. Мельничука заступник редактора Вінницької міжрегіональної газети, куди поет посилав вірші, та ще й прислав по нього машину. І повезли поета прямо в КДБ. “Потім мене самого заводять вони до кабінету, й один із них різко витягує шухляду із столу і кидає переді мною фотокопії тих віршів, що я посилав до газети. “Твої? Пиши пояснювальну!” [24, с. 11].

А що мав пояснювати чоловік? Що хотів придбати пальто жінці? Йому говорять, що це “антирадянщина,” а він, як згадує, і не знав тоді, що це таке, бо не мав ні радіо, ні телевізора. Написав ту пояснювальну, підписав, як має бути [24, с. 11].

Ось фрагмент одного з віршів, за які напосілися на Тараса Мельничука:

Буть рабом для мене –
Сама насолода.
Бунтувати навіщо?
Змиривсь я давно.
Ось вам шия моя
Й шия мого народу –
Налигайте і натягайте
Поглибте ярмо [24, с. 11].

З того 1964-го року й почалися найбільші труднощі для поета. Ніде не давали роботи. Куди не поїде: “За 24 години геть!” Ні прописки, ні роботи. І знову почалися скисання по світах.

На отчий дім під черепицею
Цвіт вишні капає сльозами...
Востаннє став я над криницею,
Яку копали батько й мама.
<...> Прощай, дитинства пристане!
В авто пливу у морі збіжжя,
Бліда черешенька розхристана
Мене проводить в Криворіжжя [1, с. 206].

Так само, мабуть, проводжала “бліда черешенька” Тараса і в Томську область. Подався в тайгу, туди засилали людей, а його і звідти вигнали.

У вже згаданій збірці “Із-за ґрат” зустрічаємо три вірші, позначені:

“Кривий Ріг, 1965». Сумні настрої? Відчай? Образ? Зовсім ні! Читаємо:

Я той, що будить сонце
На працю кожен день
І молотом-стодзвонцем,
І видзвоном пісень [3, с. 13].

Або ще:

Широкогрудий криворізький степе,
Ти бур’янами ще шумів учора,
А нині я не надивлюсь на тебе:
Які будови встали на просторах!
Горджуся я відкрито, а не потай,
І чесно в очі вам дивлюся, люди,
Бо в цій несхитній молодій споруді
Моя любов, і спів, і краплі поту [3, с. 17].

У 1965 році в ужгородському видавництві “Карпати” вийшла колективна поетична збірка “Перша зустріч”, де було вміщено добірку віршів Т. Мельничука під назвою “Світаю, росту, променюсь”.

Пережите й передумане поетом покірно лягло рядками віршів на папір. Кожний образ пов’язаний із життєвим досвідом автора, позначений його світосприйняттям. Читаючи вірші невідомого нам поета, ми не відчуваємо зв’язку з його біографією. Вони захоплюють нас передусім тим, що в перспективу, яку вони розкривають, вкладаються й наші почуття. Особистість автора, знання його і про нього – це одна з тих умов, які необхідні для мистецтва (в цьому випадку – для поезії), щоб воно могло досягти найбільшої переконливості. Тоді переживання, яке має місце у вірші, хвилює нас не тільки й не стільки тому, що воно було чи могло бути пережите нами, а й тому, що воно було пережите поетом, який вже є для нас не просто безликим ім’ям, а конкретно людиною, з усіма її болями й радощами, з усіма перипетіями нелегкого життя.

Добірка «Світаю, росту, променюсь» рясніє різноманітними настроями і мотивами. Молодий автор визначає, що не шукає легкої дороги в цьому житті, не чикає легкого хліба:

Люблю дороги – у тривоги,
А не у плісняву контор.
У мене й серце має ноги.
Мій друг лиш той хто вітробор,
Хто в правоті своїй не гнеться,
А йде, рубає напролом.
Таким нелегко все дається,
Та ти не горбся, моя серце, –
Простуй з піднесеним чолом! [1, с. 207].

Автор зізнається нам і самому собі:

Я зібрався далеко іти,
Я намірений важко нести... [1, с. 214].

І в цьому намірі відчувається твердість і переконаність.

Із захопленням дивиться поет на навколишній світ, поклоняється “мудрій красі” природи, дивується яблуку, вмитому у світанковій росі, – викінченому творінню природи.

Автор із захопленням відзначає, що “небачена весна гряде,” закликає відкрити їй своє молоде серце, вигукує:

Хай проросте, немов зерно,
В душі чуття доби нової [1, с. 206].

Автор говорить, що він є той, хто скрізь “втягається у труд”. І він не один такий, тому відчуває свою єдність з усією державою.

...тут залізне Б’ється серце України.
В такт йому, а не нарізно,
Стука і моє невпинно [1, с. 208].

Хоч в одному з віршів автор і говорить, що він “як смаглявочку-

красуню” полюбив Криворіжжя, все ж провідним є мотив туги за батьківщиною, незгасима любов до рідної “землі, як вишня, молодії,” до “дитинства пристані».

Де не був я і де не мандрував –
За Україною я всюди сумував.
Ось і тепер...Сибір...
Стою над Вахом,
А сизі хвилі і червоні сосни,
І навіть сонце
Мені Гуцульщиною пахнуть
...Гуцульщиною пахнуть.
А чайки радісно над Вахом
линуть,
Та то не чайки – думи мої
плинуть
Про те, що я, мов човен
до калини,
Прив'язаний любов'ю
до Вкраїни,
...до Вкраїни [1, с. 214].

Де тільки не був Тарас у ці роки. І, мабуть, набачився всього: і доброго, і злого. Тому й хоче так щиро, щоб люди були “ніжними, ласкавими, привітними”, і не тільки до людей, а й до квітів, дерев, птахів. Без цього не можна жити, це як хліб.

“Будьте – всі! – тепла і доброти джерелами” [1, с. 212]. Такий заклик залишає Тарас Мельничук у колективній збірці “Перша зустріч».

Добірка його віршів переповнена енергією молодості, нестримною і всепроникливою. Разом із тим, моментами його стиль „кульгає”: трапляється чимало русизмів та кальок. Мабуть, молодий поет не дуже

переймався чистотою мови власних віршів. Ігор Калинець, який познайомився з Тарасом Мельничуком дещо пізніше, в ув'язненні, згадував, що Тарас, якщо писав, то зразу цілий зошит, “але це відбивалося на якості, бо не любив редагувати” [23, с. 352]. Гнівався, коли І. Калинець вибирав найкращі поезії, а інші бракував чи скорочував.

Незабаром відбулася й “друга зустріч” з поетом. У 1967 році вийшла з друку перша самостійна збірка поета “Несімо любов планеті”, видана ужгородськими “Карпатами”. Критика позитивно оцінила збірку, відзначивши, що вона “має в собі відчутні прикмети того, що називається справжньою поезією” [19, с. 154]. І що, попри всі вади (які в рецензії не названі, крім обмеженості творчої дії та неспроможності “вирішити ті високі питання, котрих він намагається торкнутись у своїх віршах” [19, с. 154], ця поезія “здатна дістатись глибини людського “я” [19, с. 154].

Збірка наповнена оптимістичними настроями і філософськими роздумами. З першої ж сторінки автор намагається визначитися зі своєю життєвою дорогою:

Дороги, як долі, схрещуються.

Котра з них моя? Котра? [2, с. 3].

А якщо його дорога ще не визначена, що тоді?

Тоді мені сили

вистачить

Іти по дорозі,

якої нема [2, с. 3].

Ці рядки перегукуються з раніше написаними, вміщеними у збірці “Перша зустріч”:

Я зібрався далеко іти,

Я намірений важко нести... [1, с. 214].

Автор не сподівається на широку рівну дорогу, відчуваючи, що її замінять різкі повороти, за якими чигатимуть різні небезпеки.

Поет прагне знайти, передусім для себе, своє місце на цій землі.
Може, він і не потрібен цьому світові? Для чого з'явився?

Навіщо я?

Хіба не досить і без мене
на Землі? [2, с. 20].

І приходить до висновку, що ні, не досить. Він органічно вплетений
чиєюсь дивною рукою в мережку цього світу разом із природою.

Але ж ці проліски!

А ці гілки!

А нива ця!

А це велике свіже сонце, народжене сьогодні вранці!

А я, дидак, спитав:

“Навіщо я?” [2, с. 20].

Молодий поет прагне до чогось світлого й високого, але розуміє, що
в цьому світі неважко загубити те велике й прекрасне “в дрібних
турботах,” “на мілководді,” і губиться воно безповоротно, бо “не
окупиться на базарі буденщини й суєти”. Автор не відмежовує себе від
інших особистими мріями, він висловлює думку молоді, такої ж, як він,
тих, хто прагне “стати Прометейми”. А разом із тим виказує свої життєві
принципи, сміливі, безкомпромісні:

Несміливість нині – це зрадливість,

Несміливість – добровільна смерть

Митця

.....

Якщо вмерти – то од спраги

творчості,

Якщо вмерти – то від сонця

і за сонце [2, с. 17].

Одноманітність для поета все одно, що смерть.

Я славлю серце, повне сонця вщерть.
Я славлю братство проліска й заліза.
Ненависть і любов, росу й вогонь
у кожній барві, в кожному звуці...
Але найбільше – вірність у розлуці
і чистоту натруджених долонь [2, с. 25].

Тарас Мельничук мав сонце в серці, і те сонце світило “трьом мільярдам людей”, і поет був ладен упасти на коліна перед ним “за те, що воно їм світить». Бо ж як прекрасно, коли всі мають сонце, і коли ним діляться порівну! А. Радченко, однокурсник поета по університету, назвав його людиною, якій світило сонце в обличчя. Справді, так було. Тарас мав сонце й хотів поділитися ним з усіма. Бо казав:

Поки любов не прийде до всіх –
буде на серці холод і сніг.
Поки не всі у добрі і теплі –
щастя, забудь, що я є на землі [2, с. 28].

Закономірно, що поет хотів поділитися тим щастям, яке мав, адже стільки серед тих трьох мільярдів людей було ось таких, як дядько Мефодій та тьотя Оля, які чи й бачили його за все своє страждання життя. “Сутулий, літній і загадковий, як для іноземця Париж”, дядько Мефодій. Він пасе вівці і “вслухається мудро у бренькіт джмелів”. І дивується автор, як ця людина, переживши всі жахи війни й несучи на своїх плечах Європу, не вмерла, не оглухла, не осліпла, як не переорала Німеччину, як пробачила їй за розчавлену юність, матір, землю? А “дядько зітхає, неначе не знає” і “сумно ворушить обрубками пальців”. Тьотя Оля – втілення жіночої туги. Сама. Не має рідних, чоловіка, синів. І лиш земля, “що і світить, і гріє, тьотю Олю на світі трима”.

І знову чути страшний відгомін війни, жахливе видиво Бухенвальда, Майданека і Равенсбрюка (уривок з поеми “Танець Ельзи”). Історія

українського народу, ще раз пережита автором у процесі творення поезії, оживає.

Земле! А чи маєш ти хоч частку,
котру не прикрили б серцем русичі?
Земле! Чи ти знаєш таке щастя, з
а котре не впали в січі русичі? [2, с. 6].
Шматки історії, наче кадри з кінофільмів:
Розбомблені села...
Згорілі зозулі...
В окопах – солдати і кров.
Осколки і кулі,
Осколки і кулі... [2, с. 8].
І вдови досі з тривогою прислухаються до гуркоту вдалині:
Чи не гук бомбовоза?
Чи не рокіт війни?
Прислухаються – в них сини [2, с. 12].

Скільки разів топтався рідний край нещадною ногою різних зайд, а таки не витоптався. Бо й досі тут “роси пахнуть фіалками,” “сяють сонцями”, і “хлопці мантачать коси”, і “співає колосся”, і щасливо сміється Косів Тараса Мельничука.

У цьому ж, 1967-му, році в Ірпені відбулася двотижнева нарада авторів перших книжок. Тарас Мельничук також побував на ній. Там познайомився з Ніною Гнатюк, яка стала для нього великою моральною підтримкою пізніше, в період ув’язнення, а також із Галиною Тарасюк. Однак Тарасові тієї весни думалось і про інше. Всіма силами прагнув зачепитися в Києві, щоб урятуватися від сірої провінційності гірського краю, точніше його зверхників. Важко тоді було поетові. Сімейне життя не складалось, покинула друга дружина, тинявся по районних газетах, жив бозна-де. А тут ще й із столицею нічого не вийшло. Довелося повертатися

в Карпати.

У 1968 році він певний час жив і працював у Богуславі. З'явився одного літнього дня в редакції “Нових рубежів” і попросився працювати. Показав вирізки статей з інших газет, свої вірші. Редактор підбирав тоді талановитих людей, тому з радістю прийняв Тараса. І він з головою кинувся в журналістську діяльність. Опрацював багато матеріалів, писав і власні, цікаво, неординарно. “У 1968 році, – свідчить колишній редактор газети В.С.Новосвітній, – коли в редакції працював Тарас, наша газета зайняла перше місце на обласному конкурсі-огляді районних газет” [17, с. 6]. Гортаючи газетну підшивку, можна відразу впізнати матеріали Т. Мельничука, хоч і друкував він їх, як правило, під псевдонімами.

Галина Никоненко, викладач Богуславського педколеджу імені І.С. Нечуя-Левицького, знайома Тараса Мельничука, свідчить, що свого часу в районній газеті “Нові рубежі” були опубліковані спогади знайомих і друзів поета, його листи, публіцистичні твори, які “допомагають досягнути тематику творчості Тараса Мельничука цього короткого, але насиченого періоду, збагнути сутність його життєвого кредо, довідатись про коло знайомств, творчих взаємин і, таким чином, якомога повніше відтворити одну з маловідомих, цікавих і [...] важливих сторінок творчої біографії письменника” [17, с. 6]. Саме тут, стверджує Г. Никоненко, Тарас розкрився як талановитий публіцист. Дізнаємося, що він мав ще й талант фейлетоніста. Надруковано було десять фейлетонів під псевдонімом Мольфар і один – під справжнім прізвищем. В них розкрито скептичне ставлення до усталеного, пригладженого, наманікюреного. Місцевий краєзнавець, сількор, один із авторів книги “Історія сіл і міст України Черкаської області” П. Зеленський поділився своїми спогадами на сторінках газети “Вісті Богуславщини”: “На шпальтах райгазети, читачем і дописувачем якої я був, почали з'являтися фейлетони, написані вправною рукою, бо були-таки і смішні, і в'їдливі, і актуальні” [17, с. 6].

П. Зеленському забажалося довідатися про автора. Завітав до редакції і познайомився. А найбільше зблизила і поріднила їх краєзнавча робота. Т. Мельничук стає постійним гостем сім'ї Зеленських. Часто вони надавали йому притулок, зважаючи на його нестатки та невлаштованість. Так і жив Тарас, то у своїх нових друзів, зокрема, по селах (а побував у Чайках, Дубиннях, Щупиках, Вільхівці та інших), то в готелі. У людей викликав симпатію і повагу, хоч був мовчазним і задумливим.

Тут же, на Богуславщині, Тарас Мельничук, використавши розповіді старожилів села Вільховець та матеріали, зібрані П. Зеленським, написав документальну повість “Хліб насущний – червоний” – про “викачування” збіжжя з села в післяреволюційні роки. “Мене просто вразили вісім великих подач його документальної повісті “Хліб насущний – червоний», – пише В.С.Новосвітній. – По-доброму заздрісно було: з нічого, з якихось скупих-прескупих фактів зробити таку річ!” [17, с. 6].

У 1968 році про такі речі можна було довідатись тільки з розповідей деяких очевидців тих трагічних подій. Устами Самійла Стромила, заможного селянина, у повісті проголошуються пророчі слова: “Советщина так чи інакше минеться, як сніг. Дияволом послана – до диявола й піде” [17, с. 6].

Незабаром Тарас поїхав з Богуслава, мав намір продовжувати роботу над повістю. Але, очевидно, цей намір не здійснився.

Розділ II.
ГОЛОС ІЗ-ЗА ГРАТ
(творчість після арешту)

“Але озлобився на Князя Роси ненависний Князь Пітьми, якого за пролиту кров назвали Червоним. Заповзявся звести Князя Роси зі світу білого, а роси висушити. Наслав він на гори полчища червоних вітрів-суховіїв і висушив роси. Але Князя роси не міг подолати в чесному двобої Червоний Князь. Тому підіслав він до Хороброго Князя своїх слуг таємних лисогадюк і шакаломордів із дурман-трунком” [25, с. 60].

Де б не був Тарас Мельничук, куди б його не закидала доля, в які б життєві перипетії не потрапляв, він ніколи не розлучався з поезією, а навпаки, ділився з нею своїми болями і радощами. З-під пера поета виходять сотні віршів. Маючи готові рукописи, Тарас надсилає до видавництва такого листа: “Головному редактору видавництва “Радянський письменник” від Мельничука Тараса Юрійовича”. Заява. Ласкаво прошу вашого дозволу внести до видавничого плану 1970 року рукопис збірки моїх поезій “Золотий козелець” [13, с. 29].

Та читач не побачив цієї збірки. Мабуть, відповідь на це не треба довго шукати: не та поезія. Та Мельничук не падає духом, пише далі, працює над новою збіркою, якій дає назву “Чага”. Цій збірці довелося розділити трагічну долю свого автора. Та це було пізніше, а поки що, готуючи рукопис, Тарас вносить до нього вірші різного характеру й тематики. Щодо назви книжки, то, прочитавши однойменний вірш, можемо простежити досить прозору аналогію. “Чага – потворний син красуні-берези – муляє очі людям, отож, “прийде людина і, хекнувши, вжене громіздку сокиру між чорним тільцем сина і білими грудьми берези. Відколе наріст, і на його місці довго зяє незаживаюча рана. З рани тече прозоре молоко, яке ніхто не п’є, навіть птаха». Береза поволі сохне і

помирає, а сина рубують на шматки і варять з його міцний чаговий чай” [6, с. 14].

Для імперських амбіцій не існує поняття права людини на любов до свого народу, до його тисячолітньої історії, як і на почуття національної гідності й гордості. Саме тому пильні стражі тоталітарного режиму вбачали в поєтові ось такий наріст, який треба обов’язково зрубати, відірвати від матері-України. І комуністична система рубала направо й наліво. І стільки тих чаг потрапило під її сокиру, що у крові із ран можна було втопити цілий народ.

В царів завжди готовий зашморг

На всіх, хто проти них повстав [13, с. 30].

Коли рукопис був майже готовий, перечитуючи його вже вкотре, Тарас зупинився на одному вірші й задумався:

Не спиться мамі у ночі безконечні,

Вона, як пишуть газети, перестаріла.

Думає вголос про колгосп, про літак
загнаний у Туреччину; про свят-вечір...

Гірко їй, що у Петра Кирилового дружина нездужає...

Діти... А Петро з ночі до ночі
у колгосп запряжений...

Присадибу відрізали в Параски Марійчиної...

І ще в багатьох відітнуть навесні,

Якщо не підуть у колгосп...

Підуть – куди дінуться?!

Голова заставить – на то він заслужений...

Думає мати. Думає важко і напружено –

Суд свій вершить над дійсністю [13, с. 32].

Прочитав вірша дружині рідного брата Василя Марині: чи залишати його, чи ні? “Ой, Тарасе, може, ти би цього не писав!” – навіть трохи

переляканим голосом сказала Марина. Тарас деякий час помовчав, роздумав, а потім твердо й рішуче сам до себе сказав: “Та най іде, най читають!”, – приклеїв листок і відіслав “Чагу” в Ужгород у видавництво “Карпати” [13, с. 33]. А редактор видавництва, не довго думаючи, за рукопис – і до першого секретаря обкому в Івано-Франківськ. На щастя, “першого” в цей час не було, тож редактор залишив рукопис поету Степанові Пушику, що працював тоді головою клубу творчої інтелігенції. Степан Григорович повернув рукопис авторові з порадою вилучити з нього всю “крамолу”.

Знаючи вже принципову, імпульсивну, гарячу натуру Тараса Мельничука, можна було бути впевненим, що він зігнорує цією порадою. Мало того, поет додав у “Чагу” ще більше “крамоли” й відіслав її Олесеві Гончару. Тут можна було б зіронізувати, мовляв, знав, кому відсилати. Гончару тоді було зовсім не до Мельничука і його патріотичної “крамоли”. Його самого тоді громили за “Собор,” і він, боячись провокацій, відповів Тарасові приблизно так: “Рукопису Вашого я не читав, бо я зараз страшенно завантажений іншими справами, і тому передаю “Чагу” до видавництва “Радянський письменник”, там спеціалісти розберуться...” [13, с. 36].

“Спеціалісти” справді розібралися. Слово “чага” дуже швидко стало багатозначним: “чага” – назва збірки Т.Мельничука; “чага” – третій том його кримінальної справи. “Чотириста двадцять дев’ять сторінок машинопису, обгорнутих коричневим лубом і скручених дротом. На титулі два штампи: “Видавництво “Радянський письменник” та “Спілка письменників України». Вхідний номер – 169. 15 квітня 1971 р. Вихідного номера нема – репресивний механізм єдиний, нема жодного резону передавати справу з однієї інстанції в іншу, ставлячи реєстраційні штампи, адже обидві інстанції роблять, по суті, одну кастрацію думки, возведену в ранг державної політики. Чотириста двадцять дев’ять свідків кричать

мовчки, лише на кожному п'ятому з них впаяно, як впаювався номер в'язням концтаборів, невідому аббревіатуру: ОНИЛСЭ” [6, с. 14].

Отже, книжку було ув'язнено. Та це стало лише прелюдією.

І рече бог Єгова:

- Спочатку було Слово.

І одвічна сатана:

- А потім – тюрма [13, с. 38].

Одного разу пішов Тарас Мельничук у село купити цигарок. На душі чомусь було тривожно, може, передчував щось недобре? Зустрівся йому секретар селищної ради. “Ходи, – каже, – завтра прописатися”. “У мене серце тенькнуло: завтра ж субота, тут щось не те, – згадував Т.Мельничук. – Але він ще улесливіше: “Ходімо до буфету, Тарасе». Заходимо, чую, смажать щось, а на столі вже горілка і пиво. І ще пара підлабузників його сидить. “Щиро” п'ють та наливають. Е, думаю, треба тікати” [24, с. 11]. І на другий день подався Тарас не до сільради, а до Косова, звідти зібрався на Кути, далі до Вижниці, а потім... в КДБ. Забрали з автобусної станції і повезли прямо в Івано-Франківськ. “Садять у машину, – згадував Т.Мельничук, – і та летить із такою швидкістю, що я не знаю, як ми не перекинулися. Йой, чоловіче, яка страшна невідомість. Я зрозумів, що вже заарештований, але що далі? Не знав, що мені можуть присудити Рік, п'ять, десять, двадцять років? Чи, може, розстріл. Не знав” [24, с. 11].

Почалося слідство, допити. Майже кожного дня КДБ робило обшуки у родини Мельничука в Уторопах. Приглядалися до кожного, хто знав Тараса, вимагали якихось свідчень, доказів, погрожували різними методами покарання.

Судовий процес відбувся в Івано-Франківську. “Іменем Української Радянської Соціалістичної Республіки 1972 року травня 11 дня Судова колегія в кримінальних справах Івано-Франківського обласного суду, розглянувши у відкритому судовому засіданні в місті Івано-Франківську

справу про обвинувачення Мельничука Тараса Юрійовича, 20 серпня 1938 року народження, уродженця і мешканця села Уторопи Косівського району Івано-Франківської області, українця, громадянина СРСР, безпартійного, з середньою освітою, неодруженого, раніше не судимого, тимчасово не працюючого, військовозобов'язаного – за ст. 62 ч. 1 КК УРСР.

Встановила:

Підсудний Мельничук Т.Ю., будучи незадоволеним радянською дійсністю по дріб'язкових мотивах особистого характеру, з метою підризу та ослаблення Радянської влади, незважаючи на неодноразові попередження його органами радянської держави, протягом 1965-1971 років виготовляв, зберігав та розповсюджував в усній та письмовій формі віршовані твори, в яких зводив злісний наклеп на радянський державний і суспільний лад, закликав до боротьби проти Радянської влади.

На підставі наведеного та керуючись ст. ст. 323, 324, 333, 335 КПК УРСР, судова колегія

Засудила:

Мельничука Тараса Юрійовича визнати винним і покарати за ст. 62 ч. 1 КК УРСР на три роки позбавлення волі у виправно-трудовій колонії суворого режиму, без заслання.

Строк покарання Мельничуку Т.Ю. рахувати з 24 січня 1972 року. Запобіжний захід до набрання вироком законної сили залишити Мельничуку Т.Ю. раніше обраний – тримання під вартою.

Речові докази – збірку віршів під назвою “Чага” залишити при справі. Головуючий – ..., Народні засідателі – ...” [5, с. 5].

„І пішли етапи: Львівська, Харківська, Свердловська, Пермська тюрми, 36-а зона, селище Кучино... А потім почалось моє життя чернече й місяць забув мене так само, як і друзі” [13, с. 39].

За Тараса, звичайно, ніхто не заступився. Хоча... забули не всі.

Найчастіше серед таких “не всіх” згадується ім’я Ніни Гнатюк. Василь Рябий пише: “І про тих, хто не боявся, а серед них поетеса Ніна Гнапок, про яку Тарас згадував з особливою зворушеністю, бо розраджувала душу в’язня, рядком-двома лікувала ностальгію за волею, він не забував” [20, с. 152]. Галина Тарасюк згадує, що одного разу зустрілася з Ніною Гнатюк на вокзалі: “І вона мені розповіла про свою любов до Тараса Мельничука, про свої поїздки до нього в зону. Я була шокована. По-перше, на роль декабристки Ніна явно не тягнула, по-друге, я знала, що то таке: мати дозвіл відвідувати в таборі політичного в’язня! Яку ж то треба було мати довіру у певних органів?! Після смерті Тараса Мельничука Ніна Гнатюк буде розповідати про це по українському радіо. Але як то насправді було, знає лиш вона, та ще дехто...” [29]. Марія Матіос, член Спілки письменників пише у своїй статті: “Знаю одну дуже відчайдушну й сміливу жінку, яка любили Тараса, як душу, й яка ще за життя хотіла опублікувати Тарасові листи до неї з тюрми й заслання. Вона не боялася осуду й пліток, бо вона любила Великого Чоловіка. І цим було все сказано. Тоді не зважилась на такий крок наша дуже “незалежна” преса” [16, с. 6]. І, нарешті, слова самої Ніни Гнатюк: “Як найдорожчий скарб, бережу листи і вірші, які надсилав мені з тюрми Тарас. Вони можуть скласти велику і цікаву книгу болю, чекання, надії, відчаю. Тарас не мав змоги шліфувати написане. Він просто переносив на папір думки. Мав на місяць право на два листи. Один надсилав матері, другий – мені. Ті листи дихають не лише великою ніжністю і любов’ю. Вони є документами нашої жорстокої історії” [7, с. 6].

До віршів Тарас додавав короткі розповіді про своє тюремне життя. Якимсь дивом листи з цими розповідями опинилися на волі, хоч цензура була особливо посилена. В одній із приміток до вірша поет пише: “Це я тепер пишу Україна, Україні, а на Уралі, в Кучино, зона 36, де були написані ці вірші, замість Україна, Україні і т.д. я писав: овина, кріна, віно,

уна, бо боявся, що через слово Україна цензор не пропустить листа...» [13, с. 40].

Багато віршів тоді винесла з тюрми і переслала в Канаду дружина Тараса Марія Василівна. Одного разу вона отримала листа, в якому Тарас просив її приїхати, і обов'язково в його зимовій шапці, бо ж холодно. Вона ніколи не носила шапки, тож зрозуміла, що тут щось не так. Зробила так, як писав чоловік, і поїхала. В цю шапку Тарас і зашив тоненькі листочки цигаркового паперу з віршами. “Він нічого не говорив і не пояснював мені, бо в стінах були закладені мікрофони. Але я зрозуміла, – розповідає Марія Василівна, – що від мене вимагається. Чесно скажу, що в той час я не боялася нічого і вела себе дуже спокійно. Мене дуже ретельно перевіряли: кожную кишеню, кожен рубчик в одязі, заставляли роздягатися. Але шапку, на щастя, ніхто не зачепив. Отак ці вірші опинилися за межами тюрми” [13, с. 43]. Потім ці вірші вона переслала в Канаду Тарасовому дядькові Федору. У свій час він емігрував туди і, живучи там, поширював Тарасову поезію.

Галина Курищук стверджує, що Тарас мав намір видати ці вірші окремою збіркою під назвою “Зимозелень”. Для підтвердження цього вона цитує слова Тараса: “Друкування у газетах, в жульнальчиках – це так собі, дрібниця. Мрія поета і його мета – це книжка” [13, с. 43]. Тарас навіть придумував для себе псевдоніми: Олег Чокробор, Зіновій Кайлас, Мирослав Кокіль, Світозар Бойшак, Станіслав Галич.

Про Т. Мельничука згадує Євген Сверстюк, що сидів з поетом в одному таборі (36-му) протягом року: “Для мене було великою радістю дізнатися, що Тарас пише вірші, добрі вірші. Пам'ятаю, як Тарас зробив блискучий переклад одного латинського поета. Тарас часом читав свої вірші... У таборі про нього говорили як про поета, загнаного сюди за поезію” [13, с. 46].

Щодо того, чи знали в'язні про поетичний талант Т. Мельничука,

сам він писав трохи інакше, ніж Сверстюк: “Слабий не любить здорового, темнота – світла, а дурний – розумного. Я зекам ніколи не казав, що пишу вірші. Про це знав лише один кишеньковий злодій, бо він дуже спритно переховував мої рукописи. Цей крадій був маленький і лисий, через те зеки називали його не інакше, як Ленін” [24, с. 12].

Щодо спритності, то треба віддати належне не тільки кишеньковому злодію, а й самому поетові. Важко уявити, як міг Тарас Мельничук готувати в зоні рукопис поетичної збірки. Робилося це так, як розповідав пізніше поет: “Витрушуєш тютюн із дешевої цигарки і маєш дрібний аркушик. Олівець загострюєш, як голку. Тоді на такому папірці вміщується з одного боку 80-120 рядків” [24, с. 11]. Та не довелося цій книжечці потрапити на волю, мусив автор зжувати її над рукомийником.

З тюрми Тарас написав три листи: до Президії Верховної Ради УРСР, генеральному прокурору СРСР та прокурору Пермської області, в яких просив, щоб його розстріляли [13, с. 49].

А ви, кати-наглядачі,
Всія Росії палачі,
Не мучте – краще нас повісьте...
Чи розстріляйте! – так простіше [4, с. 54].

Та владі не потрібно було “простіше”. Якщо ти вже потрапив у цю машину, а жорстокіше, ніж машина держави, нічого немає, то вона молотитиме тебе, поки не пройдеш всі кола цього пекла, і тоді лиш виплюне.

Повільно тягнулися хвилини тюремного життя, але 1976-го року термін покарання вичерпався, і Т. Мельничука звільнили під адміністративний нагляд.

Напевно, не було тоді щасливішої людини у світі від Т. Мельничука: знову опинитися біля батьківської хати, бачити сонце, чисте, незагратоване небо, відчутти на щоці теплі сльози матері... Але роки

ув'язнення не пройшли безслідно: Тарас змінився, як змінилися й люди у ставленні до нього. Одні відверталися як від “зрадника” та “ворога народу,” інші фальшивили словами. А самі шукали моменту, щоб знову донести в КДБ, і лише окремі співчували щиро й вірили в нього. “Влади владні” виділили для Тараса лише два роки волі. Інформаційний бюлетень “Української Гельсінської Групи” (безномерний, з датою 26 березня 1979 р.) пише про цей період життя поета: “Він відбув строк і поїхав собі шукати безпечнішого місця в РРФСР – чи не в Новосибірськ. Працював на заводі різноробочим, ламав нігті, терпів, живучи в гуртожитках чужого середовища і підсоння. Народжений в українських Карпатах з Божою іскрою, поет гинув від ностальгії і нерівності перед законом українського парія. Його уперті спроби одержати постійну прописку були марні. Повернувся на Україну літом 1976 року, повний творчих задумів і планів...” [13, с. 51].

Тарас продовжує писати. Але всі його твори безжально цензуруються. Щомісяця мав іти до КДБ, приносити свої вірші “на цензуру” і розписуватися в “лояльності”. Творів багато не було, бо, як казав сам, “не пишеться і нема натхнення” [13, с. 52]. Проте в тих, що були написані, настрої різноманітні. Радісні, оптимістичні, повні сонячного тепла й щастя:

Нуртують соки у сивій калині –
І вона молодіє. Вона устає.
Людина людині, людина людині
Хай сонця із серця свого дістає.
Людина людині... Вкраїнець Вкраїні,
Сусіду сусід. І народу народ,
І буде Вітчизна цвісти, мов калина,
На заздрість чужинцям, собі на добро [13, с. 55].

Сарказм, в'їдлива іронія:

Виводять знов на плац мужчин.

Дроти. І пси (немов міністри)...

Мовчиш, Росіє?..

І мовчи!

Точи, точи на себе вістря! (4, 54).

Галина Курищук пише, що в цей період влада запроторює його до психічної лікарні: “А тут уже можна робити з людиною, що хочеш. Відповідати за неї не треба – психічно хвора” [13, с. 57].

Зачароване коло. І ким зачароване?

А з цього кола не вийти, не вийти.

А коло навколо в сто кіл обмуроване.

А в колі цьому – по-вовчому вити [5, с. 163].

У грудні 1978 року проти Тараса був спровокований другий судовий процес. Уже не за радянську пропаганду, а за п'яну бійку. Репресивні органи вдалися до провокації, аби політичне судилище замаскувати під кримінальне. “Атож, – згадував Т. Мельничук. – Дали мені в зуби у сільському кабаку. Спровокували бійку. Свої ж таки, місцеві. І почалося судилище. На мене полювали, як на вовка. Я ще два тижні переховувався у зятя. Потім приїхала міліція, знайшла до всього закваску” [24, с. 11].

Судова влада почала збирати роти Т. Мельничука звинувачення. І в квітні 1979 року суд засудив його на 4 роки позбавлення волі. Термін ув'язнення Тарас відбував у Вінницькій тюрмі, сидів разом з убивцями. І ця несправедливість убивала поета: “Багато людей знали, за що вони сидять. Уже там, серед кримінальників, пам'ятаю, один танцював і приказував: “Я помстився, я двох убив, як псів, їх немає, вони там, а я танцюю по них, а не вони по мені». А що я? Я хотів людям тільки добра” [24, с. 12]. Та перед Вінницькою в'язницею був іще слідчий ізолятор в Косові та в Івано-Франківську. Пізніше, у 1982 році, в Торонто у видавництві “Смолоскип” ім. В. Симоненка з'являється друком (без

відома і згоди автора) збірка поезій Тараса Мельничука “Із-за ґрат”. Вона включає 28 віршів, написаних у слідчій тюрмі в м. Косові та в Івано-Франківську. Ці тюремні вірші становлять основу книжки (збірка вміщує також вірші поета, писані на волі і розповсюджені в українському самвидаві): описи тяжких умов ув’язнення, протест проти московської неволі. “Будучи в ув’язненні, очікуючи невідомого, перебуваючи кожного дня під психологічними, а може, й фізичними тортурами, знаючи, що на волі залишилася стара мати, дружина і дочка, поет виливає біль свого серця на папір, не знаючи, яка доля чекає ці вірші: дістануться вони на волю, чи ні? Побачать колись світ? Будуть опубліковані, чи пропадуть, як і велика збірка “Чага” у застінках КДБ” [3, с. 5].

Мабуть, найкраще про ці чотири роки ув’язнення скажуть самі вірші Т. Мельничука. Під багатьма з них стоїть дата і місце написання: “м. Косів, камера №12,” “м. Косів, камера попереднього ув’язнення,” “тюрма, Ів.- Франківськ, 4 поверх, камера №90,” “тюрма, Ів.-Франківськ, камера №30...”

Тарас зазнав тортур. Його кидали в карцер, чинили над ним наругу. Але він не мав звички скаржитись. Ще й матір, як міг, заспокоював: “Бо що таке неволя? З одного боку – це сумна штука, а з другого боку – весела, бо ніхто не заставляє пасху їсти. І основне, що в неволі не треба ні трактора, ні поля, не треба дрова на плечах таскати, не треба купувати нафти, – ні хліба, ні нафти, ні солі, – все це є, значить, можна жити в неволі. Отже, мамо, тепер самі видите, що журитися нема чого. І взагалі я вам скажу, що воля – то погана штука – там треба із сиром пироги їсти, а це – скрут кишок. Там треба п’яти смальцем мастити, аби легко ходити, а тут нема куди розбігатися. Тепер я думаю, мамо, що я Вас переконав, що в мене як не гаразд все діється, то й нема нічого страшного” [13, с. 60].

У в’язниці здоров’я Тараса похитнулося. Тепер можна було братися і за моральне знищення. Поета змушували погодитися на написання листа-

помилювання, в якому б він визнав свою вину перед радянською владою і покався. Його страшно били й катували – і він погодився [13, с. 66].

По дощатих настилах - мілі-цію-нери...

Б'ють з тилу, б'ють з флангу –

лікують нерви.

Їм, певно, здається – вилущують біб –

І лущать у серце, і лущать у бік.

Кулаки дубові, і голови – теж.

Побої, побої – в мішок не збереш.

Обернуться будні у рване шмаття:

І карцери будуть, і автомати.

Руки за спину, без шнурівки взуття,

І кожна хвилина, як етап в небуття [3, с. 57].

Я думав, що я – людина,

А то тільки так – “туман”.

.....

Людина...

Звучить так гарно

(коли б'ють по зубах)...

А бити треба протезом,

Або принаймні – прикладом.

Щоб червоніли берези

Аж десь... у Ленінграді [3, с. 58].

Владі було досить згоди на написання листа, написати сам лист охочі знайшлися. Під назвою “Прозріння” його було надруковано в газеті “Прикарпатська правда” в грудні 1979 р. Ті, хто добре знали Тараса, були впевнені, що цього листа він не писав. Та навіть вороги не йняли віри. Так, Тарас не писав цього листа, він був сфальсифікований. Але це страшенно зломило його морально. Тепер Тараса можна було випустити з тюрми з

надією, що поета-бунтаря уже нема [13, с. 68].

Про повернення Тараса з ув'язнення згадує Г. Тарасюк: “Не йде з голови повернення Тараса з тюрми. Сумна картина... Я щось там собі писала в кабінеті “Молодого буковинця,” коли раптом відчинилися двері і в кабінет зайшов, дурнувато усміхаючись, якийсь старий дрантивий дідок. Він притьмом направився до столу однієї моєї колеги з вигуком: “Здрастуй, Галю!” Колега сахнулася і сказала: “Галя – он!” І тоді я побачила Тараса – виснаженого, згорбленого, з єдиним гнилим зубом у роті! Ось що вони зробили з молодого красеня за 8 років! З гордого гуцула орлинозорого – цього бідного старичка! А йому ж було десь біля сорока!” [29].

А. Радченко згадує: “Коли я його побачив, це була вже просто інша людина. Та й зрозуміло, то була людина, яка пройшла через пекло. Що ж чекати? Що він залишиться таким же веселим, усміхненим хлопчиком? Він вже був обпалений тим пеклом, тим пекельним вогнем. Він був обвуглений буквально” [27].

Повернувся додому і тут же потелефонував друзям: одному, другому, третьому – і між бровами залягла ще одна болюча зморшка. Жоден не погодився на зустріч, всі були надто заклопотані. Та й що тут дивуватися, хто хоче мати справу з учорашнім зеком.

У 1983 році помер рідний брат Тараса Дмитро, що був, як і батько, добрим майстром-ковалем. Роки йшли, і Тарас усе більше усамітнювався, друзів, знайомих меншало. Завжди з ним залишалася тільки поезія. Та вона не давала коштів на прожиття. Так у пошуках роботи Тарас опинився в Одесі, де влаштувався слюсарем-машиністом. Жив у вагонах, писав вірші, які ніхто не хотів друкувати. Але ось газета “Прикарпатська правда,” “в якій волею долі опинилася письменниця Наталя Черненко, бо її чоловіка призначили начальником обласного комітету держбезпеки, докладає зусиль, щоб зняти засторогу щодо Тараса і друкують його вірші”

[13, с. 70].

На залізниці проти Тараса було спровоковано аварію, внаслідок якої він дуже пошкодив грудну клітку і довго лежав у лікарні. Після цього поет повернувся в рідне село.

І знову страждання на цьому не закінчилися. Вони переслідували Тараса все життя, ходили за ним назирці, мов тіні, і ось уже втретє наздогнали його в 1986 році. “Значить, – пише Т.Мельничук у листі до Дмитра Гриньківа, – мало того, що в Одесі мені (по клявзулі пенсіонерів-маразматиків) два капітани вибили останні зуби і два тижні холодом і голодом морили! Мало! Ніде лежачого не б’ють, а тут, бачиш, інша мораль. Вища! Бий, поки не здохне, – і лупи шкіру, поки тепла! Та це “емоції,” “сентименти,” “лірика”. А факт залишається фактом: мене запроторено до психіатрички! А вдома – хвора мати” [26, с. 154]. Далі Тарас пише, що не встиг не те що громадський порядок порушити, а й у село вийти. Мати була прикута до ліжка, сам теж грипував. Брата Василя вже три рази “швидка” рятувала, а Мариня, жінка його, теж у лікарні була. Тарас намагався пояснити, що цей “високогуманний” акт не вчасний. Але “кому в голові, що “Пилип не туди влип”. “І це замість того, – пише Тарас, – щоб направити мене в “людську” лікарню. Адже в “божевільні” напевно не до моїх випадань кишки – з болями і кров’ю, не до моєї виразки дванадцятиперстої (а таке заключення один раз було дано мені). А те, що в мене задуха, що мене сюди з температурою, що мої ревмокардити і склеротико-астмочки мене неодноразово ставили на грані смерті – це, мабуть, теж тут не “по адресу” [26, с. 155]. В іншому листі Тарас пише: “Тільки тут я дізнався, що Одеса післала чорного птаха у Франківськ, а Франківськ кивнув Косову – і чорний ворон тут як тут. Рятівники! Як же!

Дві кари за одну вину (якої я не свідомий!). Так чи інакше, а не одну нічку і не одну годиночку доведеться переночувати в дурдомі” [26, с. 155]. Це була облпсихлікарня №3, с. Підмихайлівці Рогатинського району

Івано-Франківської області.

Не снісь мені, кривавий сон.

Не сніться, рани і руїни... [3, с. 18], – писав Т.Мельничук в одному зі своїх віршів. Тоді він ще не знав, що “криваві сні”, ув’язнення снитимуться йому майже щоночі, все пережите знову оживатиме й жорстоко терзатиме змучену душу поета. Як говорив він сам, Франціско Гойя змалював би кращі свої полотна з цих снів [8, с. 20].

Любив спати на підлозі, без подушок, без покривала. Казав: “Я хочу бути ближче до землі”. Галина Качур розповідала, що одного разу Тарас так і заснув у них вдома на підлозі. Вона потихеньку хотіла накрити його ковдрою. Та в цей час Тарас схопився і переляканим голосом сказав: “Не чіпайте мене, коли я сплю, бо спросоння я можу і вдарити Вас. Це все пережитки тюремного життя, де на нас чатували, щоб вбити. А найбільше під час сну. Тому я такий переляканий, коли чую, як хтось мене чіпає. Мені здається, що мене хочуть вбити” [13, с. 72].

А лікарня завдяки третьому ув’язненню сприймалася ним як щось останнє, що асоціювалося із трупарнею. Він розумів, що через лікарів-психіатрів його поволі знищували.

Але можна знищити людину, обернути її на брудну ганчірку, та все ж таки десь у найбрудніших складках цієї ганчірки зберігається і почуття, і думка.

Я гордий єсть, я суций, бо живий,

Бо невмирущий в плем’ї невмирущих [13, с. 73].

Розділ III.

ПОВЕРНЕННЯ НА ВОЛЮ

“Витанцьовують босоніж по росі смереки з дубами, весело виграють на кам’яних цимбалах гірські потоки. Гори веселяться, бо Князь Роси повернувся. А Князь допильновує, щоб усім роси дісталось. Усім, хто спраглий, усім, хто завітав у гості в його гори. А першими позбігалися на солодкий княжий нектар лисогадюки із шакаломордами і свиногозами... А в кожного булькає вручений Червоним Князем Дурман-трунок для Князя Роси. Але не бачить того Князь Роси, бо задивився на ясну Зорю Багряницю, то купається знову в Росах, замішувався вранішнім Сонцем, заслухався росяним передзвоном...” [25, с. 60].

Після мандрів по світу Тарас часто повертався у рідні Уторопи, до своєї домівки. Тут на порозі не раз і не два думав свої думи. Вдома писалося легко й радісно, особливо навесні й влітку. Звідси він бачив село, левади, Діл...

Краса мого кута така собі – звичайна:

Смереки на Ділу – граничний монастир –

Та ще ліщина для неділь клечальних

Й дівочі очі радісно-печальні

З-під шалінових сторожких хустин.

Та ще левада тиха сінокісна,

Де восени жирує дикий веpr,

Де у м’ясниці ходить парубоча пісня

Коло пораних війною верб [13, с. 74].

Тарас не цурався свого дому. Він ніколи не скаржився, що живе не в багатстві, не в покоях, а в простій селянській оселі, де навіть не було електрики, а завжди горів каганець, неначе символ вічного незгасного вогню. Свою хатину він підносив і прирівнював до найкращих палаців:

...Побіліть її, мамо,
Хай іде собі в далеч століть.
Пропустіть її, кремлі і храми, –
Вас тримала вона на землі [5, с. 64].

Володимир Качкан цитує листа Тараса Мельничука: “Володя, це вірші про моє село, про його людей і, звичайно, як то лірика має до себе – про себе самого. Тому я назвав цикл нарисом “Уторопські барвінки” [12, с. 321]. На жаль, невідомо, чи ці “Уторопські барвінки” були тоді надруковані, бо і сам академік не пам’ятає сьогодні про їх публікацію.

Тарас листується з українськими поетами в Україні і за кордоном. Він пише листи в Польщу у відділ поезії “Нашого слова”, з них ми дізнаємося про творчі плани поета. Один із таких листів, від 29 вересня 1988 р., адресований Ірині Богун:

“Шановна пані Ірино!
Мій уклін з України – Вам
і всім творцям та охоронцям і оборонцям Нашого Слова у Польщі!
Слава Ісусу Христу

Востаннє я був надрукований у Вас (як і на Україні) років 20 тому. Мав би радість, якби мої “Метелики Прометея”, “Строфи із Голгофи”, і мій “Птахоліст” припали Вам до серця, і якби Ви щось змогли подати у “Нашому слові”. А на Україні у 1990-му у видавництві “Молодь” вийде моя збірка “Князь роси” [13, с. 79].

Поет з нетерпінням чекав на вихід цієї книжки. Чекав і не вірив, що вона може вийти. З рук у руки переходила закрита видавнича рецензія. Вона високо оцінювала доробок поета. Він був того вартий.

На 1990 рік припадає останній і, як завше, щедрий дарунок карпатських дзержинців: у день поетового народження спалюють його рідну хату в Уторопах. Туди звів Тарас від друзів рукописи своїх поезій за двадцять років, які ховав, аби кадебісти не вимотували з нього душу і не

мучили рідню. Там був увесь його доробок, десь на 5-6 збірок. І вже мав сідати за роботу. Та ось хтось підпалив родинну хату. Згоріли всі вірші, та й Тарас “згорів” разом з ними.

Галина Куришук згадує: “Ранок 20 серпня 1990 року був сонячний. Але небо в одному боці заступили чорні хмари диму. “Боже, та це ж горить Тарасова хата!”, – стривожено сказала мама. Ми вибігли надвір. Так, це горіла рідна домівка Тараса, точніше уже догорала. Боялися, чи не згорів у хаті і Тарас. Але він був у цей час у Тернополі у свого друга дитинства Дмитра Волошука” [13, с. 81]. “Душу спалили, – говорив про цей випадок Т. Мельничук. – І я знаю палія”. А чому в суд на нього не подав, відповідав: “Навіщо? Що він відшкодує? Вірші за мене напише? Тепер я місця собі не знаходжу. А образи приходили й сьогодні. Та й утекли. І більше не повернуться” [24, с. 10].

“Бог зберігає все” – ця містка і мудра сентенція заспокоює, коли згадуєш про знищені, спалені, розгублені рукописи поезій Князя Роси. Вони, напевне, пройшли ще раз очищення вогнем, перегорівши–викристалізувавшись перед тим у його душі.

Книжка “Князь роси” все-таки побачила світ, і непересічний доробок Тараса Мельничука був ушанований Державною (тепер – Національною) премією імені Тараса Шевченка. Зійшовши на парнаські вершини, здавалось, можна було б тепер глянути на світ згори. Але ні. 24 травня 1990 року померла мати Тараса Мельничука. Ця проста селянська жінка несла важкий хрест свого життя: поховала чоловіка, сина Дмитра, багато років прожила в очікуванні повернення свого сина із тюрми. Для Тараса вона була святою: мати сива Мадонна, найпрекрасніша із Мадонн [5, с. 29]. Їй поет присвятив багато віршів.

З мертвими
нелегко розмовляти
коли у мене

такий місяць
коли у мене
така хата
коли у мене
така мати [4, с. 20].

Вийду вранці у сад
вийду ввечері в сад,
а саду наче нема
згадаю волю
згадаю неволю,
а мама сама
і сама [4, с. 81].

холодно
голодно
та мама ні разу
не дорікнули мені
за те
що я не кінь... [4, с. 17].

Одночасно з виходом “Князя роси” в Україні, у Великій Британії з’явилася книжка Т. Мельничука “Строфи із Голгофи”. 12 квітня 1990 року за збірку поезій, надруковану в “Літературній Україні”, Тарас Мельничук був удостоєний премії імені В. Сосюри [13, с. 80].

“Князь роси” – це, без сумніву, один із найвидатніших витворів українського письменства”, – писав В. Чорновіл.

“Що більше вчитуєшся у цю книжку, то гостріше відчуваєш, що розмова про сучасну національну поетичну школу без неї стає, по суті, неможливою. Беззаперечний, новаторський талант – талант справді рідкісний, “соборний”, що не зациквився на геніальних гуцульських звичаях і міфах, а ввібрав у себе і мужню висоту карпатських гір, і вільний

дух східноукраїнських степів”, – писав І. Малкович у газеті “Голос України” [13, с. 90].

25 квітня 1990 року у сільмашівській вітальні “Муза” в Коломії (нині вітальня сільмашівської “Просвіти” – “Звенислава”) відбувалася презентація цієї другої – після 22-річної вимушеної перерви – книги “Князь роси”. Про цю подію згадує В. Герман: “Його одухотворене обличчя несло на собі печать болю, а тягар років, здавалося, тиснув йому на плече з подвійною силою. Очі – виразні й проникливі – випромінювали біль і гідність волелюбного сина Карпатських гір. Було в його змордованій московськими концтаборами поставі щось левине...” [6, с. 14]. Захід вийшов майже камерний, малолюдний, бо хто тоді міг знати щось про невідомого загалові, десятиліттями свідомо замовчуваного поета, коли з накладу книги “Князь роси” у 6,5 тисячі примірників до Коломії потрапили лише якісь крихти. “Я теж, – говорив В. Герман, – надібав цю дорогу мені тепер реліквію – “Князь роси” – у Коломийській книгарні випадково, бо пролежала на прилавку якийсь один день... На згадку про сільмашівський вечір у книжечці залишився автограф поета, як благословення: “Володимирові Герману від Тараса Мельничука. Благослови, Боже, Твій талан, освіти твоє серце сонцем України” [6, с. 15].

Сільмашівська “Муза” зібрала у своє, по-сімейному інтимне коло любителів красного письменства на зустріч із поетом. І він увійшов у серця не надто чисельної, на жаль, публіки, щоб примусити їх битись у такт карбованим, вивіреном, виболеним словам. Увійшов, щоб поселити у них неспокій, убоління за народ.

Часом голос Тараса тремтів і зблискувала сльоза на покарбованому обличчі від болючих спогадів, тоді “вірному побратимові по перу й дальніх далях” [6, с. 15] Дмитру Гриньківу доводилось брати естафету в свої руки. Та здавалось тоді присутнім, що сама Україна з кетягом калини увійшла до зали, на мить розгладивши зморшки на чолі поета.

“Такої емоційної сили і чистоти образного самовираження, яку я відчув і пережив, учитуючись у поезії Тараса Мельничука, мені в останні роки не доводилось пізнати. Та ні, кривлю душею. Доводилося, коли готував статтю про життя і творчість Василя Стуса”, – зауважив у передмові до “Князя роси” академік Микола Жулинський, відкривши собі аж 1990-го року Мельничука. Йому щиро дивувався Василь Рябий та інші сучасники, які кохалися в поезії Тараса, – Марія Влад, Іван Малкович, Василь Герасим'юк, Мирослав Лазарук, Іван Авдрусак... “І як було не знати, що Мельничук перший оспівав росу, вдруге звертатися до цього образу ризиковано, аби не залишитися банальним” [20, с. 152].

Восени того ж року Тарас Мельничук навідався до міста своєї студентської юності і подарував чернівчанам прекрасний літературний вечір у міському Будинку культури. Винятково душевний та безпосередній у спілкуванні, сповнений, попри жахи пережитого, великої внутрішньої енергії та одухотвореності – таким запам'ятався поет на тому вечорі.

Читалися вірші поета, читав сам поет. Виступав М. Лазарук: “Коли я нині приїхав у Коломию до Тараса, він так подивився на мене: “Що, не таким хотів мене бачити?” Що мав йому сказати. Хіба коли-небудь цей світ хотів бачити поетів такими, якими вони є? Цього ніколи не було і, мабуть, не буде. “Я, Тарасе, – вів далі схвильовано Лазарук, – Вас хотів бачити саме таким – великим українським поетом. Я скажу фатальну фразу: якби Україна мала тільки Т. Мельничука, то вона могла б спокійно дивитися всьому світові в очі, бо це безстрашний поет” [29]. Виступала Г. Тарасюк, Б. Мельничук, В. Вовкун. Вітали, дякували за пам'ять, за вірші, за нього самого. Не могла приховати тремтіння в голосі Г. Тарасюк: “Знаєте, Бог дає талант, поселяє його в грішне тіло, яке хоче їсти, пити і добре жити. І це грішне тіло іноді цей талант зводить нінащо. Воно робить його продажним і страшним для людей і суспільства. Воно робить із того,

що Богом послано на землю, щоб воно піднімало і тримало наш дух, таку страшну силу, яка упосліджує той дух. З Тарасом цього не сталося” [29].

Пізніше поетеса згадувала про той вечір: “Мені задзвонив Богдан Загайський з проханням прийти. Я й прийшла. Що казати! Він був як дитина! Попросив перед концертом “50 грам для настрою,” був нездорово збуджений, але читав дивовижні речі! Ми з Тарасом Шевчуком (у президії на сцені) підігравали йому, як могли, згадавши молодість...

І найпечальніша сцена – в готелі. Молоді поети шумно створювали в готельному номері бадьорий настрій, а я сиділа окрай ліжка, на якому лежав мій нещасний побратим, обезсилений, ледь живий, і жалівся мені, що зовсім не годен їсти, бо в нього зрослося, прохромлене якимось вуркаганом ще в таборі – горло. Але жити треба і енергію для цього дає горілка. Я намагалась його підбадьорити, як могла, і серце мені щеміло, бо наразі Тарас ніби скинув із себе всю мішуру страдника і генія, вар’ята і мудреця, і був таким, яким я його знала замолоду, хоча зовні мало нагадував того бистроокого красивого Мольфара. Йому треба було спокою, затишку, близьких людей поряд, нарешті – домашнього вогнища. Але хто міг йому на цій землі подарувати цей рай? Певно, що ніхто. Тому-то, видається мені, він так рано її покинув” [29].

По суті, на той час Тарас Мельничук залишився сам на сам, чужинцем на рідній землі. Крім близьких, знайомих, його майже не розуміли. Романтичні і щирі натури тягнулися до митця, до його буднів, особистої драми і всіляких дивацтв, бо перебували в полоні його магії. Він же своїх поклонників постійно застерігав: “Читай вірші і не квапся заглянути в побут поета” [10, с. 3]. Як на його думку, талант – то не тільки стоптані черевики і несвіжа сорочка. То насамперед прихована від інших сутність, незаплямована людська душа, здатна розчулюватись і тужити по втраченій доброті й щедрості.

У 1992 році поет поїхав до столиці на вручення премії. Кожен автор

тішився нагодою подарувати йому свою збірку, сподіваючись на підтримку чи увагу. Деякі прочитав з цікавістю, деякі лише перегорнув. Запам'ятав прізвища Ігоря Римарука, Василя Клічака, Михайла Василенка, Романа Вархола. Тішився прозою Василя Шкляра, вражений до глибини неопублікованими сторінками роману Григорія Штоня. З благоговінням промовляв ім'я Василя Герасим'юка. А Івана Малковича, редактора “Князя роси,” називав своїм другим батьком, бо той виграв змагання з цензурою, хоч змушений був перейти з “Молоді” у видавництво “Веселка,” за те в книжку потрапила низка новаторських, сміливих віршів. І обурювався тим, що пішла на зламі часу хвиля графоманії, літературщини різного штабу [20, 152]. І... вибачався. Не взяв дарованих книг із собою. Мовляв, куди візьме, ні кола, ні двора.

При врученні Шевченківської премії Тарас “для сміливості ” хильнув чарчину. Він мав виступати, і хотів скинути з себе скутість. У присутності Президента України Леоніда Кравчука, членів журі, інших лауреатів Тарас при своєму слові крикнув:

Встати! Суд іде! – і довго мовчав.

Всі почали переглядатися, що це могло означати Деякі люди в залі таки встали, зреагувавши на дієслово наказового способу.

Так починалися мої муки, – продовжив він згодом. Поет згадував табори, режим, закуте слово, але настрої був уже не той: його ексцентричний вигук залишив на душі кожного ніби вину і ніяковість [13, с. 85].

Мистецтво має власний і нічим не замінимий шлях до правди. Це краса, котра завжди правдива. І по цьому шляху ступала поезія Тараса Мельничука, відчуючи гостро й боляче духовну недостатність актуальності й злободенності у морально скаліченому суспільстві. Саме час звернути нашу увагу не на саму назву збірки “Князь роси”, не на її обкладинку та ім'я автора, а на те, більше і глибше, що билось і б'ється

тепер між рядками безмежного драматизму світовідчуття, чуттєвої переповненості риторичного пунктиру, затуленого усмішкою страждання.

Поет звертається до багатомільйонної всенародної аудиторії. Але це звертання доходить до серця кожної людини. Співпереживання, співчуття переповнюють серце поета, і твір вибухає образами-символами. У символи переростають навіть кольори. Скажімо, червоний колір у гіперболізованому світовідчутті Мельничука за ступенем своєї негативності може заступати навіть колір чорний. Усе червоне – гірше за смерть. Тому червоність виринає за найнесподіваніших обставин:

на самому денці казарми
стислося сонце
шельмують білих лебедів
змітають
останні крихти крил
і на лотках лиш очі
як зернята
з тих зерняток
ростуть напевно кавуни
з червоним
з тих пір я кавунів
не кавуную
бо всі ж вони
такі до біса кавунисті
немов барила
(із червоним)
та ще й ростуть – гримучі
на моїй землі [4, с. 88].

Блискучий ряд асоціацій, де кожне слово – на вагу золота, за кожним – трагічний символ приреченості митця у державі-казармі. Поряд з тим –

рідкісна асоціативна логіка, де образи-символи, як людські обличчя, плавно переходять один в другий: сонце (згорнене калачиком на дні держави-казарми) – лебідь – очі-зернята – зернята – кавуни – барила із червоним (з кров'ю лебедів)...

Говорячи про індивідуальний стиль, метод, світобачення як складові частини творчої індивідуальності, треба відзначити, що вироблення власного стилю - це серйозна художня проблема, яка передбачає як глибокі пошуки у сфері змісту, так і пошуки індивідуальної форми.

Поезія Т.Мельничука – це справді неповторний, сучасний, автономний поетичний світ, який динамічно рухається в літературному космосі за курсом, що прокладає для нього його власна совість, його сумління.

Кожне речення автор будує саме так, а не інакше, не тільки тому, що прагне до ясності й переконливості своїх думок, а й тому, що інакше сполучати слова “незручно”. Часто в якомусь реченні є всі слова, які потрібні для вираження думки, але ми відчуваємо, що в ньому немає звукової злагодженості, мелодійності, заокругленості і шукаємо, яке б слово змінити на інше, вставити додаткове або викреслити “зайве”, тобто здійснюємо стилістичну редакцію речення. Тут діє властиве людині “чуття мови”, яке в одних розвинуто сильніше, в інших – слабше. Та, певно, про “чуття мови” Т. Мельничука сперечатися ніхто не вважав за потрібне.

Віршована мова своєю емоційністю, ідейно-художньою виразністю, експресивністю значно вища, ніж прозова, - і в першу чергу завдяки особливостям її звукової організації. Розмірена, ритмічно організована мова Т. Мельничука вже своїм звучанням, мелодійністю тривожить, зачіпає найпотаємніші струни людської душі, примушуючи їх відгукуватися на думки й почуття, відтворені поетом. Ідейно-емоційна насиченість творів якнайкраще сприяє вираженню в надзвичайно локанічних творах, якими є велика кількість поезій, значного суспільного

змісту, глибоких почуттів і переживань.

Говорячи про індивідуальний стиль поета, треба бачити весь комплекс змістових і формотворчих засобів, які своїм міцним сплавом і творять вірш. Якщо брати до уваги весь процес індивідуальних творчих пошуків поета, характер його індивідуальних творчих інтересів, то можна дійти висновку: стиль письменника – це властиві йому проблемна зацікавленість, ідейно-тематична спрямованість, емоційна тональність, родові і жанрові, композиційні симпатії, реалізовані через певну своєрідну систему, систему образотворчих і виражальних засобів, через вироблену автором своєрідну мовленнєву систему. Тарас Мельничук – це художник у його взаємозв'язках з епохою, художник з його концепцією людини, з концепцією світу, з його політичними, філософськими, естетичними і етичними ідеалами, це творець в його взаємовідносинах із народом; це письменник з його проблемами, ідейно-тематичними інтересами, з його системою образів.

Характерна для стильової системи творів Т.Мельничука є образність, смислові і стилістичні відтінки загальновживаних слів, їх естетична спрямованість зумовлюється головним чином особливостями використання, поєднання і комбінацією їх з іншими, навіть різностильовими словами в реченні. У залежності від форм і способів використання (наприклад: у фігурах антитези, у фразеологічних зворотах і т. ін.), тобто в залежності від способів естетичного освоєння, слова такого пласту вступають у смислові і синтаксичні зв'язки з побутовими лексемами, а також із лексемами емоційно забарвленими. Завдяки цьому загальновживані слова здобувають соціальні та емоційні відтінки і починають жити у фразі новим життям. Образність цих слів залежить ще й від розширення їх семантики і використання в непрямому значенні.

Мова творів Т. Мельничука характеризується сильним емоційним забарвленням, ліризмом. Маючи справу з розкриттям глибин, часто і

таємниць мислення, відчуттів людини, з особливостями її духовного життя, психічного складу, поет-лірик так чи інакше бере до уваги у своїй творчості роль емоцій, почуттів, їх стимулюючу роль в активному житті особистості, в формуванні характеру. Звичайно, емоції, почуття автора і героя в творі мистецтва - не ідентичні, як не ідентичні життя і мистецтво.

Художник не передає, а трансформує емоції, творить свій емоційний світ. У хвилини життя, коли народжується вірш, поет здатний на такі прояви почуття, думки, які стають надбанням кожного, переростаючи межі конкретного життєвого випадку. Часто зустрічаємось із такими ліричними віршами, де автор цілком “перетворюється” у своїх героїв – у тих, кого він найбільше любить, хто для нього рідніший за всіх. Щоб зрозуміти природу такого переродження, потрібно пізнати характер самого поета, обставини його життя, в яких вироблялася певна система світобачення, система моральних взаємовідносин особистості з колективом. У ліричних творах саме автор центральна, організаційна фігура. Його характер, як і характер ліричного героя, повинен, відповідно, бути предметом дослідження. Саме через ці характери найбільш повно виявляється індивідуальність художника.

Перш ніж характеризувати деякі основні особливості збірки Тараса Мельничука, варто зауважити, що Тарасові тексти, особливо періоду збірки “Князь роси”, неодмінно викличуть деяке збентеження читача, що звик до традиційного віршування, як формою (майже виключно верлібром із уведенням внутрішньої прихованої рими як ритмопідсилюючого чи емоційно напружувального засобу), так і природою образів (широке використання елементів парадоксу, абсурду, нагромадження, потоку свідомості, інтуїтивного, часто дуже віддаленого зв’язку між складовими та ін.).

Подібна поезія вимагає певної внутрішньої готовності до її сприйняття і може, та й повинна бути витлумачувана не однозначно, а в

багатоманітністю можливих інваріантів. Для прикладу наведемо такий текст:

скаче ланцюг

по землі

звивається

нічого мене

не питається

а скаче

скаче собі

скаче ланцюг по землі [4, с. 16].

Перше враження від цього вірша, як правило, повне замішання. Проте майже ідеально відточена ритмомелодика цього тексту мимоволі змушує закарбуватися в пам'яті читача, а відтак підсвідомість змушена працювати, аби виявити, що за секрет таїться в цих, здавалось би, занадто простих і банальних рядках. Найпершою напрошується паралель імперського ланцюга, що скував Україну, та й далеко не тільки Україну, тобто паралель політична. Мабуть, таке прочитання тексту було б правильним, але далеко не повним. В образі невидимого ланцюга так само ховаються будь-які умовності суспільних, мілітарних, економічних, екологічних, духовних, психологічних, моральних та будь-яких інших шор - як накладених на людину зовні, так і захованих глибоко в ній, закладених у самій її природі, і всі ці ланцюги нікого ні про що не питаються, вони часто самі творять закони свого руху незалежно від людської на те волі, вони творці і творіння самі в собі. Отак звичайний ланцюг у тексті Т.Мельничука доведений до глобального образу вселенської катастрофи, а банальність вірша виявляється свого роду проявом "геніальної простоти".

Звичайно, тексти такої напруги прийшли до поета далеко не одразу. Він активно веде постійний пошук нових виражальних засобів і можливостей. І цей пошук увінчується цілим рядом вагомих знахідок і

здобутків у збірці “Князь роси”.

Тарас був надзвичайно волелюбною натурою. Він говорив, що не може записувати своїх віршів на сторінках в лінійку, ні, тим більше, в клітинку - ці сторінки здавалися йому загратованими, і вірш на них бачився йому ув’язненим. Так само пізній Тарас Мельничук не терпів рими та віршованого розміру - вони, на його думку, не дають їй можливості вільно розвиватися. Звичайно, і в його текстах мотив волі – визначальний:

Мамо,
підіть, будь ласка, у поле,
зловіть за крильця
чи за ніжку
волю
і пришліть мені у конверті.
Я покладу її коло себе:
нехай стрекоче.
А не захоче –
то хай тікає у небо:
небові теж
волі треба [4, с. 104].

Такі тексти, як правило, збудовані на емотивних парадоксах, або ж із використанням засобу контрастності. Так, у вірші “Я князь роси” поет змальовує апокаліптичну картину розколотої кров’ю землі, босого моря, прикутих ногами до галери степу невольників-трав, а понад усім цим проголошує:

я князь роси
я знаю [4, с. 23].

Хтось у цих рядках, можливо, побачить іронію: яке ж то князювання над росою в таких умовах. Проте роса – це символ чистоти, природності,

первозданності, а Князь роси є уособленням, апогеем цієї глибинної чистоти. І, звичайно, не про князювання йому йдеться, а про збереження цієї відповідальності за будь-яких, навіть найжахливіших умов.

“Князь роси” – не просто збірка віршів, це цілісний світ, у якому всі мотиви дуже глибоко пов’язані один з одним, переплетені, впливають один з одного і взаємно продовжуються. Так, поряд з мотивом волі закономірними є мотиви несприйняття насильства, а звідси – мотиви доброти:

в цих горах
я засипав комори неба
зірками
в цих горах
я росу не ударив
і не зламав пасткою крил
жодній птасі
жодному звіру й людині
в цих горах
в цих горах
на Україні [4, с. 11].

Можна сказати, що корені цієї доброти глибинні – аж до язичництва. Вони навіть не в єднанні, а в органічному бутті з природою – недарма птах, звір і людина в цитованому вірші духовно рівновеликі. Або, наприклад:

спочатку був Бог
потім придумали
коневі підкову
затим за хвіст коня
прив’язали людину
і привезли до нас:

здрастуйте коні [4, с. 21].

Хто такі “вони”, які чинять насильство? Біологічно, мабуть, люди. Але ж поет підкреслено називає людиною тільки жертву, а навіть кінь у поетовому вірші є вища духовно особистість від “них”, бо зветься конем, на “їх” же означення в поетовій мові немає слова - “вони” не мають права на існування.

Звідси випливає й один із улюблених поетових засобів: персоніфікація різноманітних видів зброї – “губи гвинтівок ворущаться і сохнуть”, “босоногі танки біжать за дівчатами”.

Природа й воля для Тараса Мельничука – поняття надзвичайно близькі.

Поет мислить образним ладом свого народу, усім образним комплексом народної культури з її народнопоетичним ладом пісенного, передовсім баладно-думного самовираження, з її історичним арсеналом добутих у крові істин, помилок і поразок, з її, врешті-решт, кольорами, символами, енергією світосприймання. Суворі істина нерідко одягає для свого виходу у світ поезії образні шати усної народної творчості, народної поетики, приголублюючи сприймання читача образами-метафорами, які так творчо використовував ще Шевченко, пестливо зігріваючи ласкавими “весіллячко”, “лебедоньки”, “коники-цвірконики”...

Щоб вдихнути життя в метафору, потрібно, щоб метафора мала свою форму і радіус дії, - ядро в центрі і перспектива навколо нього. Це ядро розкривається, наче квітка, нібито незнайома, але ми скоро пізнаємо її аромат, а в випромінюваному квіткою сяйві нам бачиться її ім'я - ім'я квітки й ім'я поета.

У поезіях Тараса Мельничука яскраво виражений синтез традиційного українського поетичного ладу з модерним, вибудованим на асоціативному способі образного самовираження.

Не можна не зауважити, читаючи збірку “Князь роси”, особливої

фольклорності її поетики. Це далеко не та узвичаєна “фольклорність”, яка ґрунтується на елементарних запозиченнях. Тарас Мельничук ставиться до фольклору не як до грубої сировини - він немовби проникає в його живу тканину, в найпотаємніші структури народної ментальності, щоб винести звідти не “вусату” банальність, а квінтесенцію народного духу і способу мислення. Навіть у найхімерніших віршах Мельничука можна побачити певну спорідненість з народними піснями і замовляннями:

живу у хаті
котру
хоч ти рубай
пали
хоч ріж
не вступиться
ані з Карпат
ні з України
ані з франкових роздоріж
живу живу
.....
- (я камінь
я ніж)
я хутірний
Панько Куліш
зарослий
- (до п'ят
Карпат
до самих грат) –
ріками каліками
оковами від меж
верболозами –

- (біжиш не добіжиш) –
- берегами –
ой погане –
і стогами
і плугами
під котрими
у злі
в золі
в болючій землі (тремтиш)
болить
синьоволошковий скіф
наколотий на леміш... [4, с. 90].

Без сумніву ці, мовби випадкові, “потокосвідомі” слова мають свою – подиву гідну! – внутрішню спорідненість. Подібну “випадковість” бачимо і в замовляннях, і в коломийках, де перша частина приспівки мовби притягається до другої лише задля рими, як-от:

Паде кір’я із явір’я,
паде кір’я з бука,
А вже мені із миленьким
в любови розлука.

Попри лексичну віддаленість, смисловий перегук цих рядків – очевидний (дерево засихатиме без кори, дівчина – без хлопця). Щось подібне (хай і суто в структурному аспекті) маємо і в процитованому вище вірші, де кожне слово почергово “переримовується” одне з одним. Це мовби докопування до суті одразу з кількох сторін.

У поезії Мельничука, багатій на щедрі асоціації і яскраві каскади метафор, мовби римується усе з усім – несамовита коломийка образів-слів, де й увесь словник української мови може раптом на одне розкішне семантичне гніздо. Шалений танець. Танець, який постійно кружляє до

прізви...

Разом з тим Т. Мельничук не цурається відвертої традиційності, свідомих перегуків з класикою (зокрема з Шевченком):

... А до галер прикований

Дніпро

Везе своїх братів й сестер

в неволю

Повз москалем згвалтовану

тополю [4, с. 38].

Говорячи про багатозвучність творчості поета і про багатогранність його характеру, ми бачимо, що долі великих майстрів поетичного слова типові і одночасно яскраво неповторні. Багатогранність Тарасового (людського) характеру проявлялась у його поезії. Глибина і гострота людської реакції на світ виявляється у поетових творах.

Часто забувають, що мова не тільки промовляє щось, а й що хтось звертається з нею до когось. Гарний твір тільки той, який дає нам відчуття прихований у ньому діалог, відчуття, що автор уміє конкретно уявити собі свого читача, а цей самий читач відчуває чіпку руку, яка торкається його і яка може його притаскати або злегка ляснути.

Різні види й жанри літературної комунікації по-різному параметризують адресатів. Тарас Мельничук у своєму прагненні виразити все, що відчуває він сам, нібито не замислюється над тим, як сприймуть його слова Але, будучи адресованою до людини взагалі, вона звернена і до окремої людини, діючої, мислячої і відчуваючої в умовах конкретного місця і часу.

“Поезія для поезії – це гарно, це зовсім не важко. Але ж є біль. Найбільший біль у моєму серці – це Україна”, – говорив Т. Мельничук [24, с. 12). Він був надзвичайно волелюбною особистістю, мабуть, саме тому говорив, що не може записувати свої вірші на сторінках у клітинку, вони

здавалися йому заготованими, і вірш бачився ув'язненим. Так само пізній Мельничук не терпів рими та віршованого розміру – вони ніби ув'язнювали думку, не даючи їй можливості вільно розвиватися [23, с. 292].

У хвилини життя, коли народжується вірш, поет здатний на такі прояви почуття, думки, які стають надбанням кожного, переростають межі конкретного життєвого випадку.

Певні образи викликають в автора такі іноді несподівані, а часом і важко пояснювані асоціації, що складається враження про безмежність семантичних можливостей слова. Деякі образи залишаються з поетом на все життя.

Володимир Осипчук у статті “Золота Риба Тараса Мельничука”, роздумуючи над глибиною поетичної інтуїції, намагається дати відповідь на питання: “Що ж це за Риба і в які ритми слов'янського світовідчуття вона вкладається” [18, с. 5]. Автор статті роздумує над одним із символічних образів творчості Т. Мельничука. Риба як образ руху і символ стихії-океану, трагічність образу Риби, його архаїчність, міфічність. “Україна – рабиня, Україна – Золота Риба в акваріумі ложного Союзу болить і болить українському поетові” [18, с. 5].

“Князь роси” – це не просто збірка віршів, це цілісний світ, в якому всі мотиви дуже глибоко пов'язані один з одним, переплетені, впливають один з одного і взаємно продовжуються.

Відшуміли гучні оплески і затихли вітальні слова. А що ж Тарас? Заведено називати суєтними такі речі, як визнання, слава, гроші, але в житті багатьох, навіть геніальних, людей вони були зовсім не на останньому місці. Та в одному з інтерв'ю Т. Мельничук на запитання: “І все-таки тобі ж приємно було стати лауреатом Шевченківської премії, хіба ні?” – відповів: “Я думаю собі, що хай ця премія буде для тих людей, які давно махнули на мене рукою. Для них таке визнання важить багато.

Хоча, поправді, я й сам не дуже вірив у свої сили”. “От я кажу тобі “князь,” а сам знаю, – роздумує далі поет, - що один Тарас завше ішов попереду, а другий плентав позаду, й тому, що плентав, не личить князівський сан. ...Я хотів би жити на безлюдному острові, де не ходять гроші” [24, с. 12].

Можливо, знайдеться колись на світі ще один Чезаре Ломброзо і напише не лише про такі категорії, як “геній і божевільня,” а й про категорію “геній і побут”. У цивілізованому світі геніям легше. Багатьом із них невідоме таке поняття, як побут, їм усе і так дістається на тарілці. У нас, здається, тепличних геніїв не було. Бо ми живемо в іншому світі, ніби в іншому вимір. Писати про побут людини, у якої її майже не було, в елементарному розумінні цього слова, важко. Тим більше, коли ця людина жила за принципом: усе своє ношу з собою.

З трудом знайшлася кривля для Тараса, уже увінчаного лаврами свого великого попередника – Шевченка. Та спочатку, у 1989 році, тинявся вулицями, жив у майстерні художника Василя Андрусяка. За клопотанням друга, колишнього політв’язня Дмитра Гриньківа, отримав тимчасовий притулок у будинку на вулиці Карпатській, 35, поруч із вулканізаційною, грюкотом автомашин, від чого розтріскувалась голова, і він мусив гасити стреси в чарці. А вже мав туберкульоз у відкритій формі. Потрапляє в лікарню, в якій не лежитья і анітрохи не пишеться. Приймає капельницю, трохи одужує і зникає з палати. З’являється в редакції газети “Агро” в Коломійі: “Не годен витримати чотирьох стін. Не лікарня – трупарня! Стогони, кашелі, зітхання. А я жити хочу, аж пишу. Дивися, який файний день, як пташки щебечуть, а я маю за якісь гріхи слухати лікарьок, хоч ніц не кажу, добре мене обходять, і напівживих туберкульозників. Най єго шлях трафить”. І розгортає підшивку “Літературної України”, відриває акуратно паперову смужку збоку, сипле в неї тютюну з пакетика й димить на улюбленому місці біля кахельної

печі. Очі запхав у піч і мовчить. Раптом зривається й починає переконувати, жестикулюючи: “Просьте: “Та полежіть, та підлікуйтеся». А плачуть, сюсюкають, як до дитини. Розчулюють. Якого дідька? Та злови мене за шкіру, трінь до землі і гаркни: “Не будеш лічитися – здохнеш”. Отоді я повірю в ніжність. А інакше зі мною не балакають” [20, с. 148]. І виходить, не прощаючись.

Ночує у приятелів, знайомих, а в чужій хаті нема сну, то й плететься знову до своєї, в якій щурі повигризали в підлозі величезні дірки, що й руку можна просунути. Та, здається, це більше непокоїло Тарасових друзів, ніж його самого. Ярослав Дорошенко, який, використовуючи службове становище, безпосередньо надсилає офіційні листи з приводу надання Мельничукові нормальної квартири, а перша демократична влада кладе послання під сукно і вирішує власні квартирні проблеми. Покрикує за таке ставлення до Тараса народний депутат Степан Пушик, бідкається Неоніла Стефурак, жахається становищем Ярослав Ярош [20, с. 148]. Василь Рябий пише в 1992 році листа у київську газету “Слово” з надією, що вплинуть благання і властивістю виділять Шевченківському лауреатові зручне житло. Нарешті отримав ордер. Пише Василь Рябий: “Несемо з ним у квартиру поруч з польським цвинтарем, у якій зловмисники замордували літнього діда і той пролежав більше тижня, матрац, розкладачку, стілець, викурюємо газетами трупний запах, дим валить у коридор, з горішніх поверхів вибігають жінки з претензіями, а Мельничук тоном господаря вгамовує їхні емоції: “Потерпіть, я більше терпів, поки дали смердючу халупу” [20, с. 149]. А менш як за тиждень і тієї не стало: вломила в однокімнатний прихисток бездомна сім’я, обладнавши міцний залізний засув. І знову продовжилось кочування по чужих хатах та лікарнях.

Одного разу тинявся отак містом до опівночі, поки не знайшов собі нічліг у парку на лавці, заснув, звиклий до дискомфорту. Вранці – глип – ноги лише у шкарпетках. А він лиш розсміявся, мовляв, з бідного останню

свитину знімають [20, с. 150].

Траплялося й гірше. “Одного разу якесь мурло з “екологічної” міліції – була така у Коломиї – шпурляло чоботами змордоване тіло за те, що заголосно розмовляв на вулиці, а то й пісню затягнув, хильнувши зайву чарку. А потім чаркою і відкупився, аби розголосу й ганьби не було” [6, с. 15].

Як ми вже мали змогу пересвідчитися, життя Князя Роси, як часто сам себе називав Мельничук, наповнене всілякими пригодами від самого дитинства. В останні роки життя найбільше боліла поету спалена хата. Коли говорив про те, на очах крутилася сльоза, тоді тихо зітхав, поклавши жилаву худу руку на своє чоло, густо пооране виразними зморшками, передчасними рубцями. Казав: “Деколи можна задушитися в цім житті. Треба втечі від усіх, щоб згодом повернутися якимсь іншим. Треба йти своєю дорогою і, можливо, блукати, зашпортуватися, ранитися. Зцілитися і прийти: “Це – я!” Якби ще раз мав нагоду жити, то певно лиш би мандрував, бо помреш і нікого і нічого не побачиш, і себе також” [20, с. 148].

Інколи він полюбляв щось утяти і, власне, таких дивацтв траплялося іноді аж по вінця і через край. Він, уже звиклий до пригод, нічому не дивувався, однак дивувався оточення. Якось заповзає в редакцію до Василя Рябого ледве живий, хитається, спускається на коліна і лізе під стіл. Закочує очі, стогне, конвульсійно здригаються ноги. Василь телефонує в лікарню. Швидка приїжджає за десять хвилин, завозить поета в лікарню. Уколи, сон, більш-менш добре харчування поновлюють сили. Вночі відчиняє вікно, стрибає з другого поверху і ніхто не знає, де хворий подівся. Іншого разу, коли був у лікарні в селі Ценяві у народного лікаря Б.Крайника, мабуть, добре набридла лікарняна стабільність, монотонні поради медперсоналу вивели з рівноваги, подався до ставка, присів на березі, опустил очі у весняну воду, милуючись хвилями і о живою

живністю під ними.

“І що зі мною сталося, – мовби виправдовуючись, розповідає пізніше, – роздягнувся і поліз у водичку. Так, як у далекому дитинстві. Ану, думаю, чи відчую те, що колись. Тихо так, сонце коло мене. І раптом чую крик, лемент. Люди в білих халатах щось репетують. Витягли, закутали в коц. І на тобі – поезія. А потому, ще й питають, чи пишеться. Де тут до біса пишеться! Не дають! Кому таке життя потрібне!” [20, с. 149].

20 серпня 1993 року Тарасові виповнилося 55 років. Друзі, знайомі вітали його, бажали нових творчих успіхів, багато років життя. Але найбільший і найдорожчий подарунок зробив йому начальник Косівського управління Служби безпеки України Володимир Павлович Скоп’юк. Він вручив Тарасові дорогоцінний рукопис – “Чага”. Володимир Павлович попросив вибачення за дії своїх колишніх колег, привітав зі святом і повідомив: Служба безпеки зробила позитивний висновок у справі про реабілітацію Тараса Мельничука, відповідні матеріали надіслані в обласну прокуратуру для прийняття остаточного рішення. Тарас упізнав Володимира Павловича і привітав його щиро і з великим піднесенням душі, по-щирому радіючи за цю мить [6, с. 15].

Якось Тарас говорив, що написав би роман на сто сторінок, аби тільки хтось дав йому магнітофон чи диктофон. “Не бачу читати й писати, – казав.

- А на магнітофонну стрічку я би наговорив, лиш би мене зачепити в розмові. Я таке розповім, що світ такого не чув. Це мав би бути роман вуст. Про що? Таємниця” [20, с. 152]. Чи наговорив на плівку, чи ні, ніхто не знає. Таємниця пішла з ним у найдовшу дорогу.

Дивно, що Тарас не потрапив в онкодиспансер. Лімфатичні вузли збільшилися, гупі повистрибували на тілі, як горіхи, відтак, як яблука. Лікарі перешепталися, дали хворому ліки, випустили. Але згодом знову

привезли в лікарню. Здоров'я, підірване казематами комуністичного гулагу, стрімко згасало. Але встиг ще потримати в руках щойно видану в Коломийській друкарні імені Шухевича зусиллями друзів збірку поезій “Чага”, рукопис якої був заарештований на початку сімдесятих. З цією останньою радістю в житті й згасав на лікарняному ліжку в Коломії. “Три речі, – казав, – мене нині тішать – оця книжечка (“Чага”), оті косички синенькі (бриндушки, які принесли йому внучка Леся і дочка Слава) і ви, мої друзі, що прийшли побути зі мною” [8, с. 17]. Розповідають, що за кілька днів до смерті прийшов до Тараса в лікарняну палату знаменитий гуцульський мольфар Михайло Ничай у гуцульському вбранні. Тарас Мельничук підвівся, вдихнув на повні груди (чого останніми днями не міг робити) і радісно вигукнув: “О гори, гори. Карпати...” [20, с. 153].

Того ж, 1994 року, через часопис “Вісник Коломий” поет звертається до земляків із такими словами: “Наближається до кінця 1994-й – рік тяжких випробувань для України, рік, де сьогодні на вістрі московського ножа тріпоче серце Чечні. Це болить. Це карає. Бо кров людська – не водиця. Але маю надію, що тверезий розум восторжествує, а вбивці й кровопивці будуть покарані. З цим і зустрічаю новий 1995-й рік. Дозвольте і вам усім побажати миру-гаразду в новому році. Віншую вас щастям-здоров'ям, сійся-родися, жито-пшениця, хай в кожному серці сіяє Вкраїна-свобода. Україна-цариця, Україна-зірниця! З любов'ю Тарас Мельничук” [6, с. 14]. Ось він увесь, у цих кількох рядках. Був свідомий своєї долі, близькості завершення земного шляху. Та не так боліло своє, як загальне, задля якого й пройшов свій шлях. А вже невдовзі, в новому році, за три тижні до смерті напише поет свою останню волю – заповіт:

“Для голови.

Бажання Тараса.

Довганюку, Глаголюку і т. д. і т. п.

Похороніть в Уторопах.

Коло маминої хати, яку спалили
(на верху є багато місця).

Т.Мельничук. 8. III. 95 р.” [6, с. 14].

Він боявся місяця січня і завжди виглядав березня. Може, й березень його так любив, що взяв та й забрав собі навіки. Помер поет у післяобідню пору в середу 29 березня 1995 р. А ховали його у п'ятницю в рідних Уторопах, на горі Мальцевій, де народився і виріс, де увібрав у своє серце й душу і дзюрчання потічка, і крик птаха, і карпатські похоронні плачі, і бунтарський дух нескорених довбушуків. Похорон перетворився на велелюдну процесію. Щось у ньому було Тарасового, незвичайного. Такий же непривітний, холодний день, як поетове життя. Їхало багато машин і автобусів з Коломиї, Івано-Франківська, а в його рідних Уторопах до процесії залучилося чи не ціле село. Грала тужно трембіта, стояла в зажурі донька із зятем, брат, родина, знайомі. Падав лапатий сніг. Виростала могила на високому сільському пагорбі. Ніби здійснилися поетові слова:

Я з гір – тому й вернуся в гори [21, с. 3].

“Помер поет. Білим лебедем пролетів над світом і зник за Вічною Брамою. “В небі лишились крила, ніхто не візьме”.

Вірші його теж, мов ті птахи, розлетілись поміж людьми. Тужать, плачуть, мріють, тривожать душу незбагненною добротою і ласкою.

Іноді ідеш, озираєшся, не розумієш: хто це? Бо не кожному дано збагнути мову землі, трави, вітру, не кожний здатен досягнути світ Творця.

А він міг. Бо він – поет волею Божою. Такі приходять і, помираючи, залишаються назавжди. Від Т.Шевченка до Т.Мельничука. Терниста дорога, пройдена ними, розцвітає сьогодні паростками нашої волі”, – так відгукнувся на смерть поета часопис “Воля нації” (число 2/4 від 5 квітня 1995 р.).

Не треба сліз, не розплітайте коси –

Усе простіше: без жалю й образ

На дикі трави і на чисті роси

Вже повернувся їх Великий Князь... –

цими словами коломийського журналіста, поета Миколи Васильчука нагадала Коломия нам про втрату перша сторінка часопису краю “Вісник Коломий”.

“Ця чорна звістка застала мене на радіо в Києві у поета Василя Герасим’юка, – пише М. Лазарук. – Уже нема Тараса Мельничука. Я знав про його тяжку й невиліковну недугу. Та не гадав, що розправиться вона так швидко з Тарасом. Вона ж, як і весь довколишній світ вирішила бути немилосердною до поета... Пробач, Тарасе, і прощай” [15, с. 5].

Марія Матіос: “... Я не плакала над могилою Тараса Мельничука, бо мене там не було, як не було там багатьох-багатьох, хто знає, що значить слово у цьому світі й чого варте його слово. Ще не один з нас потайки заплаче... колись... потім... але тепер... помовчімо про великого поета правдивою думкою. Такі поети негусто навідують цей світ. Й їхня правда більша, ніж уся наша дрібна й пімстлива метушня навколо їхніх імен... Не треба чекати на смерть, щоб сказати правдиве слово про свого побратима” [16, с. 6].

У 2000-му році в Коломий вийшла антологія присвят Тарасові Мельничуку “На княжих росах – побратимів карб”. Ця антологія, “маленька й трепетна, як березнева бриндушка,” – це “щемливе биття сердець побратимів”. “Свої присвяти принесли лауреати Державної премії імені Тараса Шевченка, Івана Нечуя-Левицького, Миколи Островського, члени Національної Спілки письменників України, знані поети, прозаїки, перекладачі, художники, композитори, вчителі, просто звичайні шанувальники таланту відомого співця”, всього 43 автори [25, с. 3].

Відлетіла птаха душі.

Розірвавши земні тенета.

Із долонь твоїх бриндуші

Добуває гуцульська планета.

.....

І прощення мені нема:

За спиною шепочуться люди.

Знову в Уторопах зима,

Там весни вже ніколи не буде.

Ніна Гнатюк [25, с. 7].

Та що невдачі, коли сміх бринить,

І червоніє радість, мов вишнева..

Ти йшов з розгоном, що спинить

Тебе змогла лиш смерть в Твоїх деревах.

Дмитро Гриньків [25, с. 28].

Розділ IV.
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА МЕЛЬНИЧУКА В ЗЗСО

*Ніхто того народу не поборе,
Що породив Шевченка й Січ
(Тарас Мельничук).*

Поезія Тараса Мельничука нині не репрезентована в програмі закладів загальної середньої освіти. Проте вона має високий дидактичний потенціал для активного залучення для підготовки й проведення уроків позакласного читання, позаурочних виховних заходів патріотичного і/або загальногуманістичного спрямування, а також на уроках літератури рідного краю, перш за все, на Косівщині – батьківщині поета. Окрім того, факти його життєпису можуть бути залученні як додаткові матеріали для унаочнення під час вивчення літератури українських вісімдесятичників.

Пропонуємо розробку уроку літератури рідного краю в 9 класі.

**Розробка уроку „Барвінковими стежками
поета Тараса Мельничука”**

Мета: ознайомити учнів із багатогранною творчістю Тараса Мельничука; виховувати любов до України, до свого краю, відчуття прекрасного, любов до поезії; розвивати навички виразного читання, сприйняття та аналізу поезії.

Обладнання: портрет Тараса Мельничука, ілюстрації, збірка віршів поета.

Хід уроку

I. Організаційна частина.

II. Мотивація навчання школярів.

1. Повідомлення теми та мети уроку.

- Дорогі діти, сьогодні у нас незвичайних урок – урок-подорож. Ми помандруємо барвінковими стежками поета Тараса Мельничука, разом із ним спробуємо поглянути на світ з усіма його болями і тривогами, але й з усією його красою.

Ми навчимося через засоби виразного читання передавати ті всі найтонші почуття й емоції, які переповнювали душу поета Тараса Мельничука.

Ми повинні з пошаною та любов'ю ставитися до рідної землі, до свого краю і до людей, які є сіллю землі – поетів.

2. Вступне слово вчителя.

Для більш повного вивчення поезій, для оптимальної праці ми поділимо наш клас на групи. Кожна з них буде мати своє завдання; аналізувати якийсь певний відрізок життєпису поета і його поезію, яка написана в цей період.

I група – "Дитинство".

(Проблемне запитання: які фактори та події в дитинстві мали вплив на формування характеру письменника?)

Народився Тарас Мельничук 20 серпня 1938 року в с. Уторопи, що розташоване біля мальовничих Карпат, на Косівщині.

Карпати мене народили,

А хрестив Піп-Іван – напише пізніше письменник. Його батько – Юрій Федорович – був хорошим господарем; було потрібно роботящих рук, тому він радів щиро появі третього сина.

Сім'я Мельничуків були глибоко вірними християнами. Свідченням

цього в тому числі є капличка, збудована в 1899 році родичем Мельничуків; вона збереглася і до сьогоднішнього дня.

За давнім християнським звичаєм немовля охрестили й дали йому ім'я Тарас.

Цікаво те, що з 1874 року це вперше в селі немовля назвали Тарасом, і він виявився гідним свого імені, адже з грецької воно означає "бунтар".

Уже з перших днів життя дитина відчувала на собі запах хліба і поту, ніжність і чистоту натруджених долонь матері.

Назавжди в пам'яті залишилась також згадка про батькову криницю:

Пив я воду з сорока криниць

„Пив я воду з сорока криниць,

Грівся світом сорока зірниць.

То були криниці і чужі, і братні,

То були зірниць - грона виноградні.

То були криниці, мов столітні вина,

Із землі – з самої серцевини.

Дякую криницям та ще й тому роду,

Де у жовту спеку пив я синю воду.

Пив я синю воду, синю і прозору,

Тільки в кожній бачив – косівської зорі.

Пив я синю воду із криниць глибинних,

А мені здавалось - вдома з-під калини” [3, с. 28].

Тарас ріс звичайним сільським хлопцем. Всі його любили, бо він був наймолодшим. Він мріяв літати, їздити на велосипеді.

Батько виготовив йому дерев'яний велосипед, і малий Тарас ганяв селом. Та недовго тривали забави хлопця, бо прийшов час допомагати

батькові по господарству. Старші брати вже працювали разом з батьком у майстерні – виготовляли колеса, сани, вози, шили постели, ткали верети. Тарас теж мав свою роботу: пас худобу. У вільний час він любив малювати, роздумував про Олексу Довбуша. Неповторні краєвиди Карпатського села й музика справляли неповторне враження на душу дитини, і він почав складати свої перші вірші.

"Така Гуцульщина"

„Така Гуцульщина!

Тут все співа:

Про волю – птаха, про косу трава,

Про горе матері – мальована трембіта,

Про чорного джмеля – черемха біла.

Гуцулка древня журними губами

Співа про Довбуша й червону його барду,

Струмок-джигун – про море сиве,

Барвінку синь – про жовть осінню,

Вітри про полонину, ніч про днину,

А кожне серце – про Україну” [3, с. 38].

Гра "Мікрофон"

"Т. Мельничук народився в....".

(продовжити думку)

"На формування світогляду малого Тараса мали вплив..."

II група учнів "Шкільні роки письменника"

(Проблемне запитання: які уроки з дитинства взяв Тарас у доросле життя?)

- Непомітно збігав час. У сім років батьки віддали Тараса до школи. Прийняли його відразу до 2 класу, бо вже вмів добре читати, писати,

рахувати. Він виявився в школі надзвичайно обдарованою дитиною, був допитливим, все хотів знати. Повертаючись зі школи, дитина часто пропадала на самоті, а коли його знаходили, хлопець завжди читав складені ним же коломийки. Діти відповідали; "Ти, Тарасе, як поет говориш".

Змалечку великою втіхою були для Тараса книжки. Наука настільки заповонила думки хлопця, що його не бралася робота, на що батько, киваючи головою, відповідав: "З тебе, Тарасе, газди не буде".

Хлопець захоплювався Біблією, творами Тараса Шевченка, Шекспіра. Мабуть, тоді і зародилися рядки:

"Великі знали завчасно..."

„Великі знали завчасно,

Що їх жде ешафот.

Великі без бою не йшли

На ешафот.

Великі спокійно не ждали

На шию петлі –

Її заробляли трудом,

Наче хліб, на землі.

О, Господи, в височині

Ти цар

і царство там –

Твоє!

То ж в цій земній

у цій сумній,

у цій недолі навісній -

Дай царство, Господи,

й мені -

Своє! -

Аміль” [5, с. 17].

Восени 1946 р. в обійстя Мельничуків прийшло горе. Хтось приніс вістку, що старшого сина Василя просто зі школи забрали до в’язниці. Його звинуватили разом з іншими хлопцями у співпраці з бандерівцями. Три місяці перебував Василь у в’язниці, а потім його відпустили, визнавши невинним. Вже тоді в душі майбутнього поета зародилась ненависть до невідомої жахливої системи, яка катувала й брата, й батька.

„Батька на розстріл вели поляки,
Вели фашисти, вели свої.
Батькова кров – червоними маками.
Сто ночей і сто днів плакали
Батькові солов’ї...
Батько вмирав повільно.
Батько дивився на мене.
Крізь думи його пройшли війни,
Мов куля крізь груди оленів.
Батько вмирав і скаржився винно,
Що землю забрав колгосп.
А земля йому готувала віно –
Хрест серед цвинтарних рос.
І чого він за землю тримався,
Мов до неї приріс пуповиною?
Була земля для нього сонечком майським,
А стала навік домовиною.
Тяжко жив і вмирав він тяжко,
Просив синів, щоб його добили.
У світі червона ромашка

Востаннє цвіла йому біло” [5, с. 44].

Твердо запам'яталися малому Тарасові батькові слова, сказані в ті хвилини: "Сини мої, якщо ви українці, ви не можете бути ні поляками, ні росіянами". Уже тоді Тарас зрозумів, що бути українцем – це вище за всі святині.

У 1952 р. він закінчив 7 класів Уторопської школи, і продовжив навчання у сусідньому селищі Яблуневі. Не всім випадали нагода продовжувати вчитись, але Тарас твердо вирішив і далі здобувати освіту.

Незважаючи ні на що, хлопець закінчив школу на відмінно. Відкрився новий широкий світ невідомого і непростого майбутнього.

Підведення підсумку:

- як навчався Тарас?

- яку рису характеру Тараса ви запозичили б для себе?

ІІІ група учнів "У пошуках шляху істини"

Проблемне завдання: Яке життєве кредо Тараса?

"Шукаю дороги, що знає про завтра,

Вірю дорозі, що веде до людей" [5, с. 33].

Перед юнаком постало запитання: який шлях вибрати в життя, щоб гідно пройти його від початку й до кінця.

„Дороги, як долі, схрещуються.

Котра з них моя? Котра?

Напевно, ота в суперечностях

Як небо нова, і як небо - стара.

А може, дорога моя не визначена?

А може, шукаю дарма?

Тоді мені сили вистачить

Іти по дорозі, якої нема” [5, с. 56].

Після закінчення школи юнак працює коректором у Яблунівській

районній газеті, зарекомендував себе як фахівець цієї справи. Пізніше їде на заробітки до Сибіру, працює лісорубом. Приїздить з лісозаготівлі, і через кілька тижнів вирушає на Донбас. Потім одружився, в сім'ї народилась донька. Далі – знову робота, негаразди в сім'ї, розлучення...

Навчався в університеті, але через заполітизованість покинув навчання.

«І жить охота, й неможливо.
З таким життям змиритися як?!
Прожив я он, – а ще ж не жив я.
І в цім не лиш моя вина.
Хотілось чесно, принципово,
Та де там принципи оті,
Коли ридає ридма слово
На шибениці золотій.
Весь край, вся Русь – кривава плаха,
Повік з якої не втекти.
Життє моє, підеш ти прахом,
Як скарб загублений в путі.
Іди!... Байдуже... Чорт з тобою...
Мені не жаль – убитих літ.
А тільки жаль, що я без болю
Віддам, цей раз нам даний, світ.
В усьому я і все в мені:
І швидкоплинне, й невмируще.
Йти по житті, яке по вогні, –
І не стоптати білі ружі.
І зберегтися в чистоті –
У тій високій, в тій єдиній...

Щоб у кінці мого путі

Промовив клен: "Пройшла людина"» [5, с. 54].

У 1967 р. в Ужгороді виходить перша збірка письменника "Несімо любов планеті", яка вміщувала 23 вірші.

„Доки буде Людина – буде пісня й калина,

Буде віра в життя.

І світатиме росами Україна,

І буде всміхатися до сонця дитя.

Буде вірність, краса і розум,

Й вища сила, що творить нове.

Будуть вихори, смерчі і грози,

Будуть! –

поки Людина живе” [2, с. 11].

Гаряча любов до рідної землі яскравим вогнем нуртувала у Тарасовій крові.

„Батьківщино моя...

за травинку твою,

за ромашку

Я віддам

свою серце

світло.

Все віддам

Усього себе.

До краплини.

А інакше –

не варто жити...

Як нема Батьківщини

в людини,
То й людини не треба
на світі!” [2, с. 23].

Пізніше за свою палку любов до України, до її народу поет тяжко поплатився – його неодноразово арештовують. Так було написано поезію "Чага" – тобто приріст на березі; в образі чаги автор показує поета.

„Чага – наріст на березі,
чорний паріст кострубатий.
Він смокче тіло берези,
як маму дитина,
а поета – слово...” [3, с. 33].

Тяжке життя, душевний розпач, в'язниця сильно підірвали здоров'я, а вороги ще навмисне підпалили хату, в якій згоріло чимало віршів, він до кінця свого життя поневірявся по чужих оселях. 31 березня 1995 року Тараса не стало.

Гаслом його життя, його творчості можна вважати слова:

"Не снись мені, кривавий сон,
Не сніться рани і руїни, –
Мені не треба десять сонць –
Живу тобою, Україно.
В мене ланів, в мене пшениць,
Я срібла - золота по всім світу.
За сто чужинських зоряниць
Я не віддам й вишневу віту” [5, с. 34].

III. Підведення підсумку.

- Отож, яка слова можна назвати життєвим кредо поета?

Заключна частина.

2. Домашнє завдання.

Написати твір-роздум "Поезія - це завжди неповторність...".

ВИСНОВКИ

Тарас Мельничук – багатогранна творча особистість, письменник, якого не можливо закріпити за окремим регіоном, як це прийнято в літературі (Буковиною чи Івано-Франківщиною). Як вірші його не визнавали канонів, прагнули простору, розмаху, так і сам поет не пустив коріння в якійсь із тих земель, куди закидала його доля, та й навіть у рідній стороні.

У нашій роботі ми, дослідивши відомості (часто скупі) з біографії письменника, взявши до уваги спогади про нього сучасників, друзів, проаналізувавши твори автора, окреслили літературний портрет Т.Мельничука. Нами було виявлено справді тісний зв'язок між поетичними творами Мельничука і фактами його біографії. При цьому також враховано загальне тло історичних і соціальних обставин 50-90-х рр. ХХ ст.

У першому розділі досліджено його ранню творчість і в яких умовах відбувалося його становлення. Звернено увагу на журналістську діяльність Т.Мельничука, яка теж посідає помітне місце в житті поета.

Поезія років ув'язнення, проаналізована у другому розділі, свідчить про її особливе місце у творчості письменника. Також досліджено умови, в яких писалися ці вірші, як потрапляли на волю.

Аналіз основної, найповнішої, збірки Т.Мельничука “Князь роси,” проведений у третьому розділі, засвідчує її оригінальність і багатоплановість. Ми побачили, як багатогранність Тарасового характеру проявлялась у його поезії, як у його творах виявлялася глибина і гострота людської реакції на зовнішній світ. Збірка, яка принесла Т.Мельничукові славу (але не щастя) і стала помітним внеском в українську літературу другої половини ХХ ст.

Він завжди мав сили залишатися самим собою. Навіть запроторений

до в'язниці тримався самотньо, дещо осторонь тих, які знали, за що сидять. Т.Мельничук не вважав себе борцем, був поетом. Не підспівувачем і не переспівувачем, а поетом із власним баченням світу. Хоч це приносило йому частіше неприємності, ніж добро. Бо ж, хто дозволив? А отже, треба схопити, зігнути, зламати, розчавити. В ті застійні сімдесяті роки доля поета склалася трагічно. Єдиним невичерпним джерелом сили залишалося слово. Тарас оживляв його, а воно – Тараса.

Якщо письменник хоче розплющеними очима дивитися на світ, ні перед чим у своєму аналізі не зупиняється, говорить щиро й прямо те, що бачить і відчуває, то щирість стає його нещастям, хрестом, якого тяжко і боляче нести. А Тарас Мельничук був саме такою людиною, щирою, абсолютно відкритою перед усіма і в житті, і в поезії. Його життя просте й трагічне, а разом з тим повне вирваних сторінок, які, не знати, чи зможемо коли прочитати. Його поезія й досі блукає десь світами, як блукав за життя автор. І чи приб'ється коли до рідного дому, до річки Уторопиці, якої вже немає, до черемхи над нею? Чи не загубиться? Хоча кажуть, що в потоці часу гине лише те, що не має в собі міцного зерня життя і, відповідно, не варте життя. А в поезіях Т.Мельничука є надто сильний струмінь живої сили, щоб не загубитися десь на роздоріжжях далеких країв. Тому й сьогодні Т.Мельничук каже, як любив говорити і за життя: “Я не прощаюсь - будьмо!” [8, с. 18].

Список використаної літератури

1. Мельничук Т. Світаю, росту, променюсь. *Перша зустріч*. Ужгород: Карпати, 1965. С. 205-216.
2. Мельничук Т. Несімо любов планеті. Поезії. Ужгород: Карпати, 1967. 41 с.
3. Мельничук Т. Із-за ґрат. Торонто: Смолоскип, 1982. 84 с.
4. Мельничук Т. Князь роси: Вірші. Київ: Молодь, 1990. 152 с.
5. Мельничук Т. Чага. Коломия: Вік. Просвіта, 1994. 429 с.
6. Герман В. „...землю батьків поклав мені Бог на серце”: Штрихи до портрета Тараса Мельничука. *Слово просвіти*. 1996. №5. С. 14-15.
7. Гнатюк Н. Сльоза в долонях літа. *Літературна Україна*. 1998. 27 серпня. С. 6.
8. Гриньків Д. Дух Чугайстра в постаті Тараса Мельничука крізь призму троїни понять. *Буковинський журнал*. 1996. Ч. 1-2. С. 16-22.
9. Гриньків Д. Повернення: Прощальне слово під час похорону Тараса Мельничука II Визвольний шлях. 1995. №12. С. 1488-1492.
10. Гришин-Грищук І. Запізнілий некролог: На смерть Тараса Мельничука. *Буковинське віче*. 1995. 8 квітня.
11. Гришин-Грищук І. Калинові ключі Гуцульщини: [Про Тараса Мельничука]. *Молодий буковинець*. 1995. 18 серпня. С. 5.
12. Качкан В. “Що не встигну дожить, слово, ти доживи” (Літературна силльвета Тараса Мельничука). *Качкан В. Хай святиться ім'я твоє: Українство та пресологія (XIX – перша половина XX ст.)*. Кн. 3. – Львів: В. Ц. “Фенікс” 1998. С. 318 - 327.
13. Курщук Г. Встати! Суд іде!.. Косів: Писаний Камінь, 1998. 112 с.
14. Лазарук М. Тарасові Мельничуку не поталанило з прізвищем?:

[Пам'яті творчості Тараса Мельничука]. *Молодий буковинець*. 1995. 1 вересня. С.5.

15. Лазарук М. На білу свободу, на волю зелену: на пам'ять про поета Тараса Мельничука. *Молодий буковинець*. 1995. №15. С. 4.

16. Матіос М. Не треба чекати на смерть, щоб сказати правдиве слово: Пам'яті Тараса Мельничука. *Час*. 1995. 7 квітня. С. 6.

17. Никоненко Г. Тарас Мельничук – таким ми його знали і пам'ятаємо. *Молодий буковинець*. 1998. 21 серпня. С. 6.

18. Осипчук В. Золота Риба Тараса Мельничука: Про глибину поетичної інтуїції. *Літературна Україна*. 1991. 21 листопада. С. 5.

19. Покальчук Ю. Озброєний ніжністю. *Жовтень*. 1969. №5. С. 154.

20. Рябий В. Останній з мандрівних поетів: Штрихи до портрета Тараса Мельничука. *Дзвін*. 1996. №1. С. 145-153.

21. Савчук М. Про того, що прийшов з неба і в небо повернувся: В пам'ять письменника Тараса Мельничука. *Молодь України*. 1995. 20 квітня.

22. Світлій пам'яті Тараса Мельничука. *Буковина*. 1995. 5 квітня.

23. Шкарб'юк П. Попід золоті ворота. Шість елегій про родину Калинців. Львів: Місіонер. 1997. 519 с.

24. Шкляр В. Політ в'язня: Розмова з генієм ХХ сторіччя Тарасом Мельничуком, почасти ним же записана та доповнена рукою поета місячної ночі. *Самостійна Україна*. 1995. №19. С. 10-12.

25. На княжих росах – побратимів карб: (антологія присвят Тарасові Мельничуку). Коломия: Ввдавничо-поліграфічне товариство "Вік", 2000. 104 с.

26. Два листи Тараса Мельничука до Дмитра Гриньківа. *Визвольний шлях*. 1996. №4. С. 454-456.

27. Баран Є., Лазарук М. Бурлака. Спогади про Тараса Мельничука.

ІваноФранківськ : Місто НВ, 2018. 247 с.

28. Борисюк І. В. Концепт неволі в ліриці Тараса Мельничука. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції : збірник наукових праць (філологічні науки) / гол. ред. О. Є. Бондарева. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. № 9. С. 75-79.*
29. Гриньків Д. Політ в'язня. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2005. 148 с.
30. Грицак Н. Проблема співвідношення “Я” і “Інший” у художньому творі. *Світова література у літературознавчому дискурсі ХХІ ст.: матеріали ХІІ Міжнародних Чичерінських читань. Одеса : Гельветика, 2021. С. 54–57*
31. Діти грали у футболу черепом, набитим сіном. Gazeta.ua. URL : https://gazeta.ua/articles/history-newspaper/_diti-grali-u-futbola-cherepomnabitim-sinom/928621 (дата звернення 06.06.2023)
32. Зелененька І. Василь Стус, Тарас Мельничук, Володимир Забаштанський та Шевченків космос України. *Актуальні проблеми української літератури і фольклору, 2018. №26. С. 30-41.*
33. Зелененька І. Лірика дисидентів Василя Стуса й Тараса Мельничука як опозиція тоталітаризму. *Філологічний дискурс. 2020. №10. С. 61-68.*
34. Зелененька І. Метафоризована флористична символіка в дисидентській поезії Василя Стуса й Тараса Мельничука. *Філологічний дискурс. 2019. № 9. С. 83-90.*
35. Зелененька І. Образи української психоісторії в поезії дисидента Тараса Мельничука. *Історико-культурна спадщина Дніпровського Лівобережжя, Курського Посейм'я та слобощаницини: минуле і сучасність. 2010. С. 58-60.*
36. Зелененька І. Чиї це ілюзії стенають плечима, якого народу...: Тарас Мельничук і літературний процес 60–90-х років в Україні. Вінниця : Едельвейс і К, 2008. 152 с.

- 37.Зелененька І. Образ-символ землі як психоісторичний код (на матеріалі творів Івана Карпенка-Карого й Тараса Мельничука). *Українська література в загальноосвітній школі*, 2012. № 10. С. 33-35.
- 38.Камю А. Міф про Сізіфа. Харків : Фоліо, 2022. 448 С. (21)
- 39.Кульчицький С. Обґрунтування голодомору 1932–1933 рр. як геноциду у світлі концепцій Р. Конвеста й Р. Лемкіна. *Український історичний журнал*. 2018. №4, С. 98-127
- 40.Курищук Г. Встати, суд іде! Косів : Писаний Камінь, 1998. 112 с.
- 41.Лаюк М. Художні концепти Тараса Мельничука. *Tertium non datur : проблема культурної ідентичності в літературно-філософському дискурсі XIX-XXI ст. : колективна монографія*, 2014. С. 220-257.
- 42.Моренець В.П. Оксиморон. Літературознавчі статті, дослідження, есеї. Київ : Аграр Медіа Груп, 2010. 528 с.
- 43.Огієнко. В. І. Історична травма Голодомору: проблема, гіпотеза та методологія дослідження. *Національна та історична пам'ять*. 2013. №6. С. 145-156. URL : : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ntip_2013_6_16 (дата звернення: 06.06.2023)
- 44.Тарас Мельничук, Роман Андріяшик, Євген Пашковський, Василь Шкляр, Іван Царинний [відео]. URL https://m.youtube.com/watch?v=Eq4m_cd20F0&pp=ygUd0YLQsNGA0LDRgSDQvNC10LvRjNC90LjRh9GD0Lo%3D (дата звернення 06.06.2023)
- 45.Токмань Г. Мотив смерті у збірці Володимира Свідзінського «Ліричні поезії». *Теоретична і дидактична філологія : зб. наук. праць*. Вип. 13 / ред. вип. : О. Д. Кулик, Л. М. Овсієнко, Л. В. Кардаш [та ін.]. Переяслав-Хмельницький : б. в., 2012. С. 278-286